

ONDOKUZ MAYIS
HUKUK DERGİSİ

ONDOKUZ MAYIS HUKUK DERGİSİ

CİLT/VOLUME: 1
SAYI/ISSUE: 2
ARALIK/DECEMBER
2025

e-ISSN: 3108-3838

ONDOKUZ MAYIS HUKUK DERGİSİ
(OMHD)

ONDOKUZ MAYIS LAW REVIEW
(OMLR)

Cilt (Volume): 1, Sayı (Issue): 2, Yıl (Year): 2025, SAMSUN
e-ISSN: 3108-3838

Dergi Sahibi | Owner
Ondokuz Mayıs Üniversitesi adına Fatma AYDIN

Baş Editör | Editor-in-Chief
Prof. Dr. Hasan Tahsin KEÇELİGİL

Editör | Editor
Dr. Öğr. Üyesi Betül KAYAR
Dr. Öğr. Üyesi Atilla KASAP

Yayın Türü | Publication Type
Periyodik Çevrimiçi

Yayın Tarihi | Publication Date
Aralık 2025

Dergide yayımlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlara aittir

Editör Yardımcıları | Assistant Editor
Dr. Büşra ŞAHİN AYDIN
Dr. Gülşah ULUBAY
Dr. Safa Murat TEKİN
Arş. Gör. Ahmet Can YAZGI

Dil Editörü | Language Editor
Dr. Öğr. Üyesi Mohammed Maher JESRY

Yazı İşleri Sorumlusu | Registrar
Arş. Gör. Özlem ERSOY

Uluslararası Hakemli Dergi statüsünde 2025 yılı itibariyle yayın hayatına Ondokuz Mayıs Hukuk Dergisi (OMHD) olarak başlamıştır. OMHD'nin yayın periyodu **Mayıs** ve **Aralık** ayları olmak üzere **yılda iki** defadır. OMHD'nin Mayıs sayısına gönderilecek çalışmalar için son tarih **1 Mart**, Aralık sayısı için ise **1 Ekim**'dir. OMHD'nin yayın dili **Türkçe** ve **İngilizce**'dir. OMHD elektronik ortamda yayımlanmakta olup fiziksel baskısı bulunmamaktadır. OMHD'de araştırma makalelerinin yanı sıra derlemelere, tercümelere, kitap ve karar incelemelerine de yer verilmektedir. OMHD, hukukun tüm alanlarından ve ilişkili diğer disiplinlerden yazıları kabul etmektedir. OMHD, açık erişim ilkesini benimsemektedir. OMHD'nin makale gönderim, kabul ve erişim süreçlerinde hiçbir ücret talep edilmemektedir.

OMHD, güncel gelişmeleri disiplinler arası bir yaklaşımla inceleyerek ulusal ve uluslararası hukuk literatürüne katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj | Cover Design and Layout
Kaan Göktuğ AKYÜZ

Yazışma Adresi | Correspondence Address
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi

Mustafa Kemal Güneşdoğdu Kampüsü

55500 (Dergi) Çarşamba/Samsun/Türkiye

tel: +90 362 312 1919/7806 fax: +90 362 800 8178

e-Posta: hukukdergisi@omu.edu.tr

İnternet Adresi: <https://ojs.omu.edu.tr/index.php/omhd/about>

Danışma Kurulu | Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet Kılınç	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Marzia ROSSİ	Guglielmo Marconi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Murat BATI	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Selman ÖZDAN	T.C. Cakarta Büyükelçiliği
Doç. Dr. Sezai ÇAĞLAYAN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Valentina FRANCA	University of Ljubljana
Doç. Dr. Yılmaz Yurtseven	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Erman ÖZGÜR	TOBB
Dr. Firdevs YÜZBAŞI TOBAZ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Gizem HALİS KASAP	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Gjeraqina LEKA	Tetovo Devlet Üniversitesi
Dr. Muhammed Şevki KARADUMAN	Yalova Üniversitesi
Dr. Samet TATAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Taner ŞAHİN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dr. Valdrin DERVISHAJ	Berlin School of Business and Innovation
Dr. Yağmur TEMİZ GÜL	Ondokuz Mayıs Üniversitesi

e-ISSN: 3108-3838

Cilt / Volume: 1

Sayı / Issue: 2

Yıl / Year: 2025

İçindekiler / Contents**Taner ŞAHİN**

Elektrik Piyasalarında Toplayıcılık Faaliyeti: Türk Elektrik Piyasası Açısından Genel Bir Değerlendirme

Aggregation Activity in Electricity Markets: A General Assessment in the Context of the Turkish Electricity Market.....1

Sümeyye DEMETGÜL

Uluslararası Adalet Divanının “Güney Afrika Vs. İsrail” Yargılaması

International Court Of Justice’s “South Africa V. Israel” Case.....29

iv

Elektrik Piyasalarında Toplayıcılık Faaliyeti: Türk Elektrik Piyasası Açısından Genel Bir Değerlendirme

Aggregation Activity in Electricity Markets: A General Assessment in the Context of the Turkish Electricity Market

Taner Şahin *

Öz

Bu makalede görece yeni bir elektrik piyasası faaliyeti olarak tanımlanan toplayıcılığın, dağıtık enerji kaynaklarının sisteme entegrasyonunda oynayabileceği stratejik rol, Türk elektrik piyasası çerçevesinde incelenmektedir. Toplayıcılık faaliyeti, elektrik piyasasının daha çok dağıtım ağlarına yakın noktalarda bulunan görece düşük kapasiteli dağıtık elektrik üretim santralleri (örneğin, çatı üstü güneş santralleri), depolama teknolojileri ve talep tarafının katılımı gibi dağıtık enerji kaynaklarını bir şemsiye altında toplayarak, bu kaynakların elektrik piyasası faaliyetlerine tek bir birimmiş gibi katılmasını mümkün kılan faaliyet olarak tanımlanabilir. Kavramsal bir çerçeve çizebilmek adına öncelikle elektrik piyasalarındaki geleneksel paradigmayı şekillendiren liberalizasyon sürecine ilişkin genel bir değerlendirme yapan makale, bu paradigmanın dağıtık enerji kaynaklarının yaygınlaşmasıyla birlikte nasıl değişime uğramaya başladığını kısaca tartışmaktadır. Bu değişimde toplayıcılığın potansiyel rolünü incelemeye çalışan eser, bu çerçevede Türk enerji mevzuatında toplayıcılığın yerini belirlemek amacıyla Elektrik Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasasında Toplayıcılık Faaliyeti Yönetmeliğini irdelemektedir. Çalışmanın son kısmında ise kapasite mekanizmalarının toplayıcılık faaliyeti için önemli bir uygulama alanı olabileceği fikrinden hareketle, Türkiye’de uygulanan kapasite mekanizmasının neden reforme edilmesi gerektiği sorusuna cevap aranmaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, AFB Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, e-mail: taner.sahin@omu.edu.tr; Misafir Öğretim Üyesi, Leuphana Üniversitesi Lüneburg, Sürdürülebilirlik Fakültesi, Almanya, e-mail: taner.sahin@leuphana.de, Orcid no: 0000-0003-0308-0467

Anahtar Kelimeler: Elektrik piyasası, toplayıcı, toplayıcılık faaliyeti, dağıtık enerji kaynakları, kapasite mekanizmaları

Abstract

This article examines the strategic role that aggregation – defined as a relatively new activity in electricity markets – can play in the system integration of distributed energy resources within the framework of the Turkish electricity market. The activity of aggregation can be defined as a function that brings together distributed energy resources – such as relatively small scale generators (e.g., rooftop solar installations), storage technologies and demand-side participation, which are typically located closer to distribution networks – under a single umbrella, thus enabling these resources to participate in electricity market activities as if they constitute a single unit. To establish a conceptual framework, the article first provides a general assessment of the liberalization process that has shaped the traditional paradigm in electricity markets and then briefly discusses how this paradigm has begun to change with the growing prevalence of distributed energy resources. Seeking to examine the potential role of aggregation in this transformation, the article analyzes the Electricity Market Law and the Regulation on Aggregation Activities in the Electricity Market in order to identify the position of aggregation within Turkish energy legislation. In the final section of the article, the question of why the capacity mechanism currently implemented in Türkiye needs to be reformed is addressed, based on the idea that capacity mechanisms can be an important area of application for aggregation activity.

Keywords: Electricity market, aggregator, aggregation activity, distributed energy resources, capacity mechanisms

GİRİŞ

Bu çalışmada elektrik piyasalarında görece yeni bir piyasa faaliyeti olarak tanımlanan toplayıcılığın, dağıtık enerji kaynaklarının piyasaya katılımı konusunda önemli bir rol oynayabileceği savunulmaktadır. Toplayıcılık faaliyeti, elektrik piyasasının daha çok dağıtım ağlarına yakın noktalarda bulunan görece düşük kapasiteli dağıtık elektrik üretim santralleri (örneğin, çatı üstü güneş santralleri), depolama teknolojileri, talep tarafının katılımı, enerji verimliliği uygulamaları gibi dağıtık enerji kaynaklarını bir şemsiye altında toplayarak, bu kaynakların elektrik piyasasına tek bir birimmiş gibi katılmasını mümkün kılan bir faaliyet olarak tanımlanabilir.¹ Dağıtık enerji kaynakları, toplayıcı aracılığıyla gün öncesi, gün içi elektrik piyasaları gibi toptan satış piyasalarında faaliyet gösterebilecekleri gibi hukuki çerçevenin izin vermesi durumunda kapasite mekanizmaları vasıtasıyla enerji güvenliğine katkı sunabilirler.

Bu makalede ilk olarak elektrik piyasalarında geleneksel paradigmanın nasıl şekillendiğine ilişkin genel bir değerlendirmeye yer verilmektedir. Takip eden kısımda dağıtık enerji kaynaklarının söz konusu paradigmayı nasıl değiştirmeye başladığı tartışılmaktadır. Bu noktada toplayıcılığın görece yeni bir elektrik piyasası faaliyeti olarak oynayabileceği stratejik rol kısaca değerlendirilmektedir. Türk enerji mevzuatında toplayıcılığın yeri incelendikten sonra Türkiye’de uygulanan kapasite mekanizmasının toplayıcılığın kritik bir uygulama alanı olabileceği savunulmaktadır. Fakat Türkiye’de uygulanan kapasite mekanizmasını düzenleyen Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliğinin 5. maddesinde yer alan sınırlandırıcı hüküm nedeniyle toplayıcılığın kapasite mekanizmasında rol alması şimdilik mümkün olamamaktadır.² Çalışmanın son kısmında bu husus inceleme konusu yapılmakta ve halihazırda uygulanan kapasite mekanizmasının neden reforme edilmesi gerektiği sorusuna cevap aranmaktadır.

¹ Toplayıcılık faaliyetinin tanımına ilişkin detaylı tartışmaya ve kaynaklara aşağıda II. ve III. başlıklarda yer verilmiştir. Yine dağıtık enerji kaynaklarına ilişkin tanımlar I/B başlığında sunulmuştur.

² Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliği, RG 18.12.2021/31693.

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: ELEKTRİK PİYASALARINDA GELENEKSEL PARADİGMANIN GELİŞİMİ

A. GENEL OLARAK

Elektrik piyasalarını serbestleştirmeye, yani liberalize etmeye yönelik reformlar dünyada ilk olarak 1980'lerin hemen başında Şili'de başlamıştır.³ 1980'lerin sonunda İngiltere hükümetinin Merkezi Elektrik Üretim Kurulu'nu (*The Central Electricity Generating Board*) yeniden yapılandırma kararı vermesi ise dünya elektrik piyasalarının serbestleştirilmesi sürecinde kritik bir dönüm noktası olmuştur.⁴ Öyle ki, *Newbery*'nin “[...] elektrik üretiminin iletimden ayrıştırılması, üretim kapasitesinin farklı şirketler arasında paylaştırılması ve toptan elektrik ticareti için bir spot piyasa oluşturulması yoluyla üretimin rekabete açılması” olarak tarif ettiği İngiliz modeli, yine *Newbery*'nin ifadesiyle, pek çok ülkenin takip ettiği model haline gelmiştir.⁵ *Hunt*'ın “Standart Reçete (*Standard Prescription*)”⁶, *Joskow*'un “Standart Liberalizasyon Reçetesi (*The Standard Liberalization Prescription*)”⁷ diye adlandırdığı bu model, *Newbery*'nin meşhur makalesindeki “[u]ygulanabildiği yerde rekabet, mümkün olmayan yerde ise regülasyon (*Competition where feasible, regulation where not*)”⁸ şiarına dayanıyordu. Bu şiarı göre, 1980'lere kadar dikey bütünleşik yapı arz eden, yani üretim, iletim, dağıtım ve tedarik segmentlerinin kamu tekelinde işletildiği elektrik piyasalarındaki üretim ve tedarik gibi segmentleri rekabete açılması mümkünken, doğal tekel niteliğindeki iletim ve dağıtım ağları regülasyona tabi tutulmalıydı.⁹ Öyle de yapıldı ve Türkiye dahil birçok ülkenin

³ Michael Pollitt, ‘Electricity Reform in Chile Lessons for Developing Countries’, (Eylül 2004), <https://ceepr.mit.edu/wp-content/uploads/2023/02/2004-016.pdf>, (Erişim tarihi: 19.11.2025).

⁴ David M. Newbery, *Privatization, Restructuring, and Regulation of Network Industries*, (The MIT Press, 2. Bası, 2000), 199.

⁵ *ibid.*

⁶ *Hunt*'ın takip eden kaynaktaki eserinin birinci bölümü neredeyse tamamen “Standart Reçete” diye tarif ettiği modelin anlatılmasına ayrılmıştır. *Bkz.*, Sally Hunt, *Making Competition Work in Electricity*, (John Wiley & Sons, Inc., 2002).

⁷ Paul L. Joskow, ‘Lessons Learned From Electricity Market Liberalization’, (2008), <https://economics.mit.edu/sites/default/files/2022-09/Lessons%20Learned%20from%20Electricity%20Market%20Liberalization.pdf>, (Erişim tarihi: 19.11.2025). 11 vd.

⁸ David M. Newbery, ‘Problems of liberalising the electricity industry’, (2002), 919-927, 922.

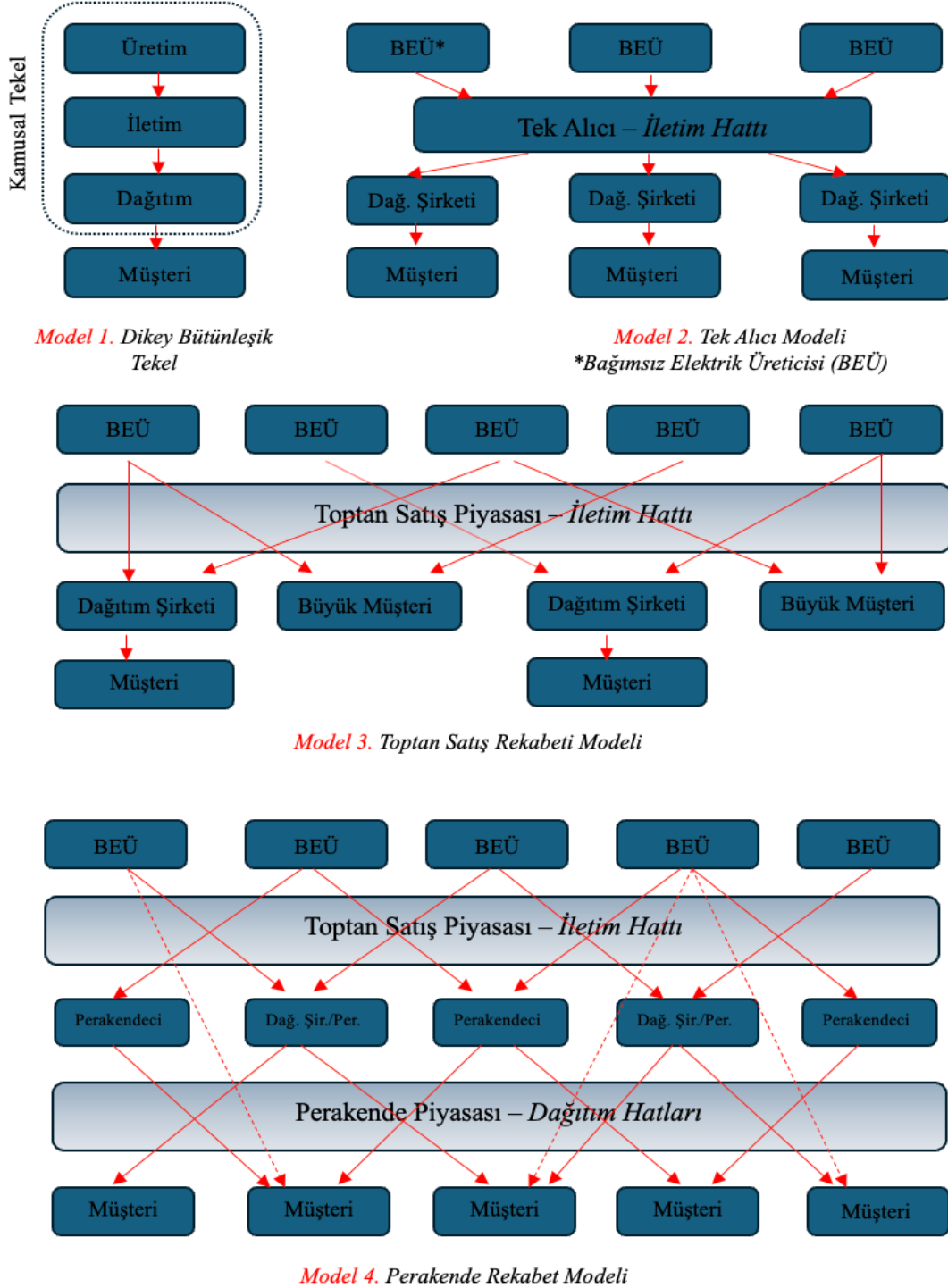
⁹ Elektrik piyasalarındaki liberalizasyon hikayesi önce elektrik üretimine ilişkin segmentin rekabet açılması üzerine kuruludur. Ancak hayatın pratiği sadece üretim ve tedarik rekabete açılın ve sadece iletim ve dağıtım regülasyona tabi olsun şeklinde bir ayrımın çalışmasına izin vermez. Nitekim, *Newbery* atfı yapılan makalesinde rekabete açılacak segmentlerin dahi piyasanın manipüle edilmesini önlemek ya da hâkim gücün kötüye kullanılmasını önlemek için regülasyona hala ihtiyaç duyduğunu belirtmişti. *Bkz. ibid.*

elektrik piyasasında bu temel anlayıştan hareket ederek benzer reform süreçleri yaşandı. Örneğin, Akcura ve Mutabatsere'nin Küresel Elektrik Piyasası Yapıları Veri Tabanı'na (*The Global Power Market Structures Database*) dayanarak verdikleri bilgiye göre, 1989 ile 2024 arasında toplam 158 ülke geleneksel dikey bütünleşik elektrik piyasası yapısından özel sektörün belirli ölçülerde dahil olduğu elektrik piyasası yapılarına (tek alıcı modeli, toptan satış rekabet modeli ya da perakende rekabet modeli¹⁰) geçiş yapmıştır.¹¹ Neticede varılan piyasa yapıları ülkeler arasında önemli farklılıklar gösterse de yapılagelen reformların bahsi geçen şiardan hareketle hayata geçirildiği tartışmasızdır. Aşağıda verilen Şekil 1'de sırasıyla klasik dikey bütünleşik tekel, tek alıcı, toptan satış rekabet ve perakende rekabeti modellerine ilişkin yapılar görülebilir.

¹⁰ Dünyanın hangi ülkesinin elektrik piyasası incelenirse incelensin, en başta birer referans piyasa modeli olan dikey bütünleşik elektrik endüstrisi modeli (*vertically integrated structure electricity industry model*), tek alıcı modeli (*single buyer model*), toptan satış rekabet modeli (*wholesale competition model*) ve perakende rekabet modeli (*retail competition model*) kavramak elzemdir. Bu makalenin konusuyla doğrudan ilintili olsa da kapsamının oldukça dışında olduğu için bahsi geçen modelleri ayrı ayrı ele alıp burada incelemek maalesef imkân dahilinde değildir. Yine de okuyucunun kafasında bu modellerin somutlaşması bakımından Şekil 1 dikkate sunulmuştur. Bu modeller hakkında detaylı bilgi edinmek isteyenler Sally Hunt'ın kaynağından yararlanabilir. *Bkz.* Hunt, n. 6.

¹¹ Elcin Akcura ve Emelly Mutambetsere, 'Global Evolution of Power Market Designs', World Bank Group, Policy Research Working Paper, Kasım 2024), <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/5e7a1363-9279-4724-9e3e-7c96e9ef6472/content>, (Erişim tarihi: 19.11.2025), 3.

Şekil 1 Elektrik Piyasası Reform Modelleri¹²

¹² Bu şekil, Sally Hunt'ın kitabındaki ilgili kısımlardan doğrudan uyarlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır. Bkz, Hunt, n 6.

B. PARADİGMANIN EVRİMİ: DAĞITIK ENERJİ KAYNAKLARI

Yukarıda kısaca tartışılan ve elektrik endüstrisinin üretim, iletim, dağıtım ve tedarik olmak üzere tüm segmentlerinin kamu tekelinde olduğu durumdan, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte belirli bir seviyede de olsa rekabete açılan elektrik piyasalarının temel ortak bir özelliği vardır. Bu özelliğe göre, elektrik piyasası neredeyse tamamen elektrik sayaçlarının öncesi, yani üretim, iletim ve dağıtım ile ilgili bir piyasaydı.¹³ Diğer bir ifadeyle, *Sioshansi*'nin hatırlattığı üzere, yakın bir zaman öncesine kadar – istisnalar hariç – tüketiciler tükettikleri elektriğin tamamını doğrudan elektrik şebekesi üzerinden satın alıyorlardı.¹⁴ Fakat bu paradigma, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi teknik imkanlar ile çatı üstü güneş panelleri, küçük ölçekli rüzgar santralleri, doğal gaz yakıtlı dağıtık enerji santralleri, elektrikli araçlar, enerji depolama teknolojileri ve talep tarafı katılımı gibi dağıtık enerji kaynaklarının yaygınlaşması sayesinde önemli bir dönüşüm sürecinden geçmektedir.¹⁵ Yukarıda paylaşılan modellerin (Model 1, Model 2, Model 3 ve Model 4) hepsinde – rekabete açıklık seviyeleri fark etmeksizin – elektrik enerjisinin merkezi ve büyük ölçekli elektrik santrallerinde üretilip sırasıyla önce yüksek voltajlı iletim hatlarına, oradan daha düşük voltajlı dağıtım hatlarına ve nihayet nihai tüketicilere ulaştırılması şeklinde tek taraflı, adeta yukarıdan aşağıya şeklinde tarif edilebilecek bir işleyiş söz konusuydu. Dağıtık enerji kaynakları ise geleneksel enerji kaynaklarından farklı olarak, daha çok düşük kapasiteli kaynaklardan oluşmakta ve yine geleneksel işleyişten farklı olarak, bunların elektrik sistemlerine bağlantısı düşük ve orta voltajlı dağıtım ağları üzerinden sağlanmaktadır.¹⁶

Dağıtık enerji kaynaklarının nasıl tanımlanması gerektiği kritik bir meseledir. Aşağıda Tablo 1’de bu hususta bazı kurumların tanımları okuyucunun dikkatine sunulmuştur. Şüphesiz bu tanımların sayısı arttırılabilir. Ancak Tablo 1’deki tanımların bu makale çerçevesinde dağıtık enerji kaynaklarının kapsamına ilişkin yeterli bilgiyi verdiği düşünülmektedir. Söz konusu Tablo 1’de yapılan tanımlardan çıkarılabileceği üzere, dağıtık enerji kaynakları elektrik

¹³ Fereidoon Sioshansi, ‘What lies behind-the-meter and why it matters?’, Fereidoon Sioshansi (ed.), *Behind and Beyond the Meter: Digitization, Aggregation, Optimization, Monetization*, Academic Press, (2020), 3.

¹⁴ *ibid.*

¹⁵ Scott Burger ve diğerleri, ‘A Review of the Value of Aggregators in Electricity Systems’, (2017), 77 *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 395-405, 395.

¹⁶ *ibid.*

şebekesine dağıtım ağları üzerinden bağlanan görece daha düşük ölçekli elektrik üretebilen küçük santralleri, talep tarafı katılımı ve enerji verimliliği gibi tüketim yönlü kaynakları ve depolama teknolojilerini kapsayan kapasite kaynaklarıdır.

Tablo 1 Çeşitli Kurumların Dağıtık Enerji Kaynakları Tanımları¹⁷

Kurum	Tanım
ABD Federal Enerji Düzenleme Komisyonu (FERC)	“Dağıtık enerji kaynağı, dağıtım sisteminde, bu sistemin herhangi bir alt bileşeninde ya da bir tüketici sayacının arkasında bulunan herhangi bir kaynaktır. Dağıtık enerji kaynakları, elektrik depolama kaynaklarını, dağıtık üretimi, talep tarafı katılımını, enerji verimliliği uygulamalarını, termal depolamayı ve elektrikli araçlar ile bunların şarj ekipmanlarını içerebilir.”
Avrupa Komisyonu	“Dağıtık enerji kaynakları, sistemin daha çok düşük gerilim seviyelerine (dağıtım şebekelerine) veya nihai kullanıcıya yakın noktalara bağlanan küçük ve orta ölçekli kaynaklardan oluşur. Başlıca kategoriler dağıtık üretim, enerji depolama ve talep tarafı katılımıdır.”
Avustralya Enerji Piyasası Komisyonu (AEMC)	“Dağıtık enerji kaynakları, evlerde ve işletmelerde enerji üretebilen, depolayabilen veya yönetebilen cihazlardır ve bazen ‘sayacın arkasındaki cihazlar’ olarak adlandırılırlar. Bunlar arasında çatı üstü güneş PV sistemleri, enerji depolama, talep tarafı katılımı, elektrikli araçlar ve enerji yönetim sistemleri bulunur. Ancak bu teknolojilerin birçoğu sadece sayacın arkasında bulunmaz.”

Dağıtık enerji kaynaklarının elektrik sistemlerindeki payı küresel ölçekte göz ardı edilemeyecek hızla artmaktadır. Bu artış eğiliminin devam etmesini beklemek ise gerçekçidir. Örneğin, *Sioshansi* yukarıda atıf yapılan eserinde ABD’nin Kaliforniya eyaletinden çarpıcı bir örnek veriyor. Buna göre, Kaliforniya’da 2030 yılına kadar, kendi kendine üretim (*self-generation*) yapanların artması sayesinde/nedeniyle, elektrik şebekesinden satın alınan elektrik

¹⁷ Bu tablo, Uluslararası Enerji Ajansı’nın (International Energy Agency (IEA)) takip eden kaynağından doğrudan uyarlanmıştır: IEA, ‘Unlocking the Potential of Distributed Energy Resources: Power system opportunities and best practices’, https://iea.blob.core.windows.net/assets/3520710c-c828-4001-911c-ae78b645ce67/UnlockingthePotentialofDERs_Powersystemopportunitiesandbestpractices.pdf (Erişim tarihi: 18.11.2025), 14.

miktarının 50 GWh¹⁸ azalması beklenmektedir.¹⁹ Başka bir dikkat çekici örneği Avustralya'dan vermek mümkündür. Avustralya Temiz Enerji Konseyi'nin (*Clean Energy Council*) yayımlanmış olduğu "Çatı Üstü Güneş ve Depolama Raporu Ocak-Haziran 2025"e göre, Avustralya'da 2025'in ilk yarısı itibariyle hanelerde ve işletmelerde 4,2 milyon çatı üstü güneş enerjisi sistemi kuruludur ve bu, toplamda 26,8 GW'lık bir üretim kapasitesine tekabül etmektedir.²⁰ Ayrıca, Uluslararası Enerji Ajansı'nın (IEA) en son yayımladığı Dünya Enerji Görünümü 2025 (*World Energy Outlook*) 2025 (WEO 2025)) raporuna göre, halihazırdaki durumda küresel ölçekte yaklaşık 100 GW'lık bir talep taraflı katılımın söz konusu olduğu tahmin edilmektedir.²¹ Sektörel bazda sanayi sektörünün ve yerleşik uygulamaları sayesinde ABD'nin başı çektiği talep tarafı katılımının, toplayıcılık faaliyetleri ve yeni düzenlemelerin katkısıyla AB ve İngiltere gibi diğer yerlerde de hızla arttığı belirtilmektedir.²²

Türkiye'de de dağıtık enerji kaynaklarının görünümü dikkat çekici ölçüde artış eğilimi göstermektedir. Örneğin, 28 Ocak 2025'te yayımlanan bir rapora göre, Temmuz 2022'den 2024 sonuna kadar Türkiye'de güneş enerjisi kapasitesi 9.7 GW'dan 19 GW'ın üstüne çıkmış.²³ Bu radikal artışın en dikkat çekici yanı ise şu: Bu artışın %94'ü öz tüketime yönelik santral kurulumlarından kaynaklanmıştır.²⁴ Bu, son yıllarda Türkiye'de güneş enerjisine yönelik yatırımları, dağıtık enerji kaynağı tipindeki güneş enerjisi santrallerinin domine ettiği anlamına gelmektedir. Benzer bir eğilimin elektrikli araç istatistiklerinden takip etmek olasıdır. Enerji Ajansı'nın Eylül 2025'te yayımladığı verilere göre, Türkiye'de Ağustos 2025 itibariyle toplam elektrikli araç sayısı 310.668'e ulaşmış.²⁵ 2024'te bu sayının 185.513, 2023'te 80.826, 2022'de

¹⁸ GWh, gigawatt-hour (gigawatt-saat) ifadesinin kısaltmasıdır. GWh ile GW (gigawatt) kavramlarını birbirine karıştırmamak çok önemlidir. GW bir güç birimidir ve 1 milyar wattlık bir güce karşılık gelmektedir. GWh ise üretilen veya tüketilen elektrik miktarını gösteren birimdir. Örneğin, 1 GW güç kapasiteli bir elektrik santrali bir saat boyunca kesintisiz ve tam kapasite çalışarak elektrik üretirse, üretilen elektrik miktarı 1 GWh olarak ifade edilir. Bu konudaki tanımlar için şu kaynaktan yararlanılabilir: PwC, 'Renewable and emerging technologies guide: Essential key terms', https://www.pwc.com/us/en/industries/energy-utilities-resources/power-utilities/renewable-key-terms.html?utm_source=chatgpt.com (Erişim tarihi: 16.12.2025).

¹⁹ Sioshansi, n. 13, 4.

²⁰ Clean Energy Council, 'Rooftop solar and storage January-June 2025', https://cleanenergycouncil.org.au/getmedia/4bb1033a-e903-4dd7-a30c-5de488de1b97/cec_rooftop-solar-and-storage-report_jan_june2025.pdf (Erişim tarihi: 22.11.2025), 5.

²¹ IEA, 'World Energy Outlook 2025', <https://iea.blob.core.windows.net/assets/1438d3a5-65ca-4a8a-9a41-48b14f2ca7ea/WorldEnergyOutlook2025.pdf>, (Erişim tarihi: 28.11.2025), 195.

²² *ibid.*

²³ Bahadır Sercan Gümüş, 'Güneş 2,5 yılda iki katına çıkarak 2025 hedefini aştı', EMBER, (28 Ocak 2025), https://ember-energy.org/app/uploads/2025/01/TR-Rapor_-Gunes-kapasitesi-25-yilda-iki-katina-cikarak-2025-hedefini-asti.pdf (Erişim tarihi: 28.11.2025), 2.

²⁴ *ibid.*

²⁵ Enerji Ajansı, 'Türkiye'de Elektrikli Araç Sayısı [Eylül-2025]', <https://enerjiajansi.com.tr/turkiyede-elektrikli-arac-sayisi/>, (Erişim tarihi: 28.11.2025).

14.896 ve 2021’de 7.694 olduğu²⁶ düşünüldüğünde, Türkiye’deki elektrikli araç sayısındaki artış hızının oldukça yüksek olduğu anlaşılabacaktır.

Bu eğilimin, yani dağıtık enerji kaynaklarındaki artışın Türkiye’de ve küresel ölçekte devam edeceğini ummak yanlış olmayacaktır. Özellikle de gelişen teknolojik imkanlar ve vasıtalar bu eğilimi beslemeye devam edecektir. Dolayısıyla, dağıtık enerji kaynaklarının elektrik piyasalarına en etkin şekilde hangi düzenlemeler ve uygulamalar vasıtasıyla dahil edilebileceği sorusu sadece bugünün değil yarının da en stratejik sorularından birisi olmayı sürdürecektir. Bu noktada toplayıcılık faaliyetinin kritik önemi büyüktür.

II. YENİ PARADİGMANIN STRATEJİK OYUNCUSU: TOPLAYICILIK

A. GENEL OLARAK

Elektrik piyasalarında görece yeni bir piyasa faaliyeti olan toplayıcılığın ne olduğunun en sade açıklamasını meşhur bir atasözünde bulmak mümkündür: “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.” Gerçekten de bireysel olarak devasa elektrik piyasası karşısında sistemsel bir anlam ifade edemeyecek denli küçük ölçekli dağıtık enerji kaynaklarının (örneğin, bir hane halkı tüketicisinin tüketim kapasitesi ya da bir çatı üstü güneş panelinin elektrik üretme kapasitesi veya bir elektrikli aracın bataryasının elektrik depolama kapasitesi) bir araya geldiklerinde yaratabilecekleri sinerjinin potansiyeli oldukça yüksektir.

Bu doğrultuda, *Adam*, *Keene* ve *Bass* bir eserlerinde ifade ettikleri üzere:

“Bireysel dağıtık enerji kaynakları, genellikle etkileri minimal düzeyde olan küçük ölçekli kaynaklardır. Bu kaynakların gerçek değeri, çok sayıda dağıtık enerji kaynağının merkezi bir sistem tarafından toplanması ile belirginleşir. Kontrol edilebilir tek bir hane yükü ihmal edilebilir iken yüz binlerce yükün eş zamanlı olarak işletilmesi kayda değer etkiler sağlayabilir.”²⁷

²⁶ *ibid.*

²⁷ Midrar Edham, Sean Keene ve Robert B. Mass, ‘Distributed Energy Resources: A Systematic Literature Review’, (2025), Energy Reports, 1980-1999, 1981.

Bu yaklaşımla uyumlu olarak, *Burger* ve diğerleri, toplayıcılığı, elektrik sistemindeki tüketici, üretici, üretici-tüketici (*prosumer*) gibi farklı dağıtık enerji kaynaklarının kolektif bir yapı gibi hareket etmek üzere (muhtelif elektrik piyasasında faaliyet yürütmek ya da sistem işletmecisine hizmet satmak amacıyla) bir araya getirilmesi olarak tanımlamaktadır.²⁸ *Elizondo ve Poudineh*, toplayıcılığın elektriğin toptan satış piyasalarındaki maliyetlerini optimize etme, iletim ve dağıtım ağlarına esneklik kazandırma ve elektrik sistemine kapasite sunma gibi katkılarının olduğunu belirtmektedir.²⁹

III. TÜRK ENERJİ HUKUKUNDA TOPLAYICILIK: YENİ ELEKTRİK PİYASASI FAALİYETİ

A. GENEL OLARAK

Türk elektrik piyasasına ilişkin mevzuatta toplayıcılık bir elektrik piyasası faaliyeti olarak ilk kez 2022 yılında yapılan değişiklikle tanımlandı. 28 Aralık 2022 Tarihli ve 32057 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 7429 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun³⁰ ile birlikte 6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’na (EPK)³¹ toplayıcılığa ilişkin çeşitli hükümler eklendi. 7429 Sayılı Kanun’un 7. maddesi 6446 Sayılı EPK’nın “Tanımlar ve Kısaltmalar” başlıklı 3. maddesine Toplayıcı ve Toplayıcılık kavramlarını ilave etti. Anılan madde hükümlerine göre, toplayıcı kavramı, “Bir veya birden fazla şebeke kullanıcısı ile söz konusu şebeke kullanıcıları adına elektrik piyasasında toplayıcılık faaliyeti yürütmek üzere anlaşma imzalamış olan toplayıcı lisansı veya tedarik lisansı sahibi tüzel kişiyi” ifade ederken, toplayıcılık ise “[t]oplayıcı tarafından bir veya birden fazla şebeke kullanıcısının tüketim ve/veya üretimlerinin birleştirilerek işletilmesi kapsamında gerçekleştirilen piyasa faaliyeti [...]” anlamına

²⁸ Scott Burger ve diğerleri, n. 15, 396.

²⁹ Gabriele Elozondo ve Rahmatallah Poudineh, ‘Harnessing the Power of Distributed Energy Resources in Developing Countries: What Can Be Learned from the Experiences of Global Leaders’, (Ekim 2023), <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2023/10/EL49-Harnessing-the-Power-of-Distributed-Energy-Resources-in-Developing-Countries-RP.pdf>, 2.

³⁰ Elektrik Piyasası Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun: 7429, Kabul tarihi: 22.12.2022, RG 28.12.2022/32057.

³¹ Elektrik Piyasası Kanunu (EPK), Kanun No: 6446, Kabul tarihi: 14.3.2013, RG 30.3.2013/28603

gelmektedir.³² Yine, 7429 Sayılı Kanun’un 8. maddesi ile 6446 Sayılı EPK’nın “Elektrik piyasası faaliyetleri” başlıklı 4. maddesinin 1. fıkrasına toplayıcılık faaliyeti bir elektrik piyasası faaliyeti olarak dahil edildi.³³ Devamında ise 7429 Sayılı Kanun’un 9. maddesi 6446 Sayılı EPK’ya “Toplayıcılık faaliyeti” başlıklı 12/A maddesi eklendi. Dört fıkradan oluşan söz konusu hükmün birinci fıkrası toplayıcıların şebeke kullanıcıları³⁴ tarafından bir anlaşma yoluyla yetkilendirilebileceğini ifade etmektedir.³⁵ Aynı fıkranın ikinci cümlesindeki “[ş]ebeke kullanıcıları, enerji tedarik etmek üzere anlaşmalı oldukları tedarik lisansı sahibi tüzel kişileri toplayıcı olarak yetkilendiremez” hükmü, toplayıcılık anlaşmasının tarafı olabilecek kişilere ilişkin bir sınırlama getirmektedir.³⁶ EPK 12/A/3 hükmü ise kimlerin elektrik piyasasında toplayıcılık faaliyeti yürütebileceğini açıklamaktadır. Buna göre, toplayıcılık faaliyeti, toplayıcılık lisansına veya tedarik lisansına sahip tüzel kişiler tarafından yürütülebilecektir.³⁷

Bu noktada haklı olarak akla şu soru gelebilir. Her tedarik lisansı sahibi piyasa katılımcısı başkaca bir işleme gerek olmaksızın toplayıcılık faaliyetini yürütebilir mi? Bu sorunun cevabını, EPK’nın 12/A maddesinin son fıkrasının yayımlanacağını haber verdiği, Elektrik Piyasasında Toplayıcılık Faaliyeti Yönetmeliğinde (Toplayıcılık Yönetmeliği) bulmak mümkündür. Bahse konu Yönetmelik, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) tarafından 17 Aralık 2024 tarihli ve 32755 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış ve 01 Ocak 2025 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³⁸ “[...] [T]oplayıcıların elektrik piyasasında yürütebileceği faaliyetler ile toplayıcılık faaliyeti kapsamında yürütülecek işlemlere ilişkin usul ve esasları [...]”³⁹ düzenleyen Toplayıcılık Yönetmeliği’nin 4/1/1 hükmü toplayıcıyı şu şekilde tanımlamaktadır:

“Bir veya birden fazla şebeke kullanıcısı ile söz konusu şebeke kullanıcıları adına elektrik piyasasında toplayıcılık faaliyeti yürütmek üzere anlaşma imzalamış olan toplayıcı lisansı veya **lisansına dercedilmek kaydıyla tedarik lisansı sahibi** tüzel kişi [...]”⁴⁰

³² EPK, m. 1/eee ve 1/fff.

³³ *ibid*, m. 4/1/ğ.

³⁴ EPK, ‘şebeke kullanıcısı’ kavramını tanımlamıyor. Bu kavramın tanımını Elektrik Piyasasında Toplayıcılık Faaliyeti Yönetmeliğinin 4/1/g maddesi, “[i]letim veya dağıtım şebekesine bağlı kullanıcı [...]” olarak vermektedir. Elektrik Piyasası Toplayıcılık Faaliyeti Yönetmeliği, RG 17.12.2024/32755.

³⁵ EPK, m. 9/1.

³⁶ *ibid*.

³⁷ *ibid*, m. 12/A/3.

³⁸ Elektrik Piyasasında Toplayıcılık Faaliyeti Yönetmeliği, n.34.

³⁹ *ibid*, m. 1.

⁴⁰ *ibid*, m. 4/1/1. Kalın punto ve italik vurgu yazar tarafından eklenmiştir.

Bu fıkra hükmünden rahatlıkla anlaşılabileceği üzere, tedarik lisansı sahibi bir tüzel kişinin elektrik piyasasında toplayıcılık faaliyeti yürütebilmesi için halihazırdaki tedarik lisansına toplayıcılığa ilişkin ekleme yapılması icap etmektedir.

Toplayıcılık faaliyetini bir elektrik piyasası faaliyeti olarak tanımlayan⁴¹ Toplayıcılık Yönetmeliği'nin 11 ve 12. maddeleri uyarınca, toplayıcıların organize toptan elektrik piyasalarında, portföyünü dengelemek amacıyla ikili anlaşmalar yaparak ve yan hizmetler piyasasında faaliyet gösterebileceği kayda alınmıştır.⁴² Toplayıcıların anılan faaliyetleri yürütebilmeleri için portföyünde toplayacağı şebeke kullanıcıları ile toplayıcılık hizmeti anlaşması, toptan elektrik piyasası faaliyetleri için piyasa işletmecisi ile piyasa katılım anlaşmalarını ve/veya şebeke işletmecisi ile yan hizmetler anlaşmalarını yapmaları gerekmektedir.⁴³

Bu makalenin ele aldığı konu bakımından kritik olarak değerlendirilebilecek hususların başında, Toplayıcılık Yönetmeliği'ne göre toplayıcıların kimleri toplayıcılık faaliyeti kapsamında portföyüne dahil edebileceği konusu gelmektedir. Toplayıcılık Yönetmeliği'nin 7, 8 ve 9. maddelerine göre, toplayıcıların portföyüne, tüketim tesisleri, belirli limitler dahilinde lisanslı elektrik üretimi yapan üretim tesisleri ve lisanssız elektrik üretimi yapan üretim tesisleri katılabilmektedir.⁴⁴ Toplayıcılık Yönetmeliği'nin 8/2. maddesi uyarınca, toplayıcı, lisanslı elektrik üretimi yapan tesislerden sadece 100 MW⁴⁵ ve altında kurulu gücü olan üretim tesislerini portföyüne alabilir.⁴⁶ Bu bağlamdaki bir diğer sınırı ise incelenen Yönetmeliğin 10/1. maddesi düzenlemektedir. Buna göre:

“Toplayıcı portföyünde elektrik üretim tesisleri yer alması halinde, lisanslı ve lisanssız elektrik üretim tesislerinin işletmedeki toplam elektriksel kurulu gücü en fazla 2000 MW olabilir. Toplayıcı portföyünde yer alan lisanssız elektrik üretim tesislerinin işletmedeki toplam elektriksel kurulu gücünün söz konusu üst sınır içerisindeki payı 500 MW'ı geçemez.”⁴⁷

⁴¹ *ibid*, m. 4/1/i.

⁴² *ibid*, m. 11 ve m. 12.

⁴³ *ibid*, m. 5/1 ve m. 5/2.

⁴⁴ *ibid*, m. 7, m. 8 ve m. 9.

⁴⁵ MW, megawatt ifadesinin kısaltmasıdır ve bir güç birimidir. Bir milyon wattlık bir güce denk gelmektedir. Bu terim konusundaki tanıma takip eden kaynaktan erişilebilir. Bkz. PwC, n. 18.

⁴⁶ Elektrik Piyasasında Toplayıcılık Faaliyeti Yönetmeliği, m. 8/2.

⁴⁷ *ibid*, m. 10/1.

İlgili hükümlere (m. 8/2 ve m. 10/1) birlikte bakıldığında, Toplayıcılık Yönetmeliği'nin toplayıcının lisanslı veya lisanssız elektrik üretim yapan tesislerden portföyüne dahil edebileceği kaynaklara ilişkin bu kapsamda bir kapasite sınırı getirdiği anlaşılmaktadır. Öte yandan, tüketim yönünden ya da diğer bir ifadeyle, talep yönündeki kaynaklara ilişkin bir sınırdan bahsedilmemektedir. Bu konuda Toplayıcılık Yönetmeliği'nin 10/6. maddesi sadece gerekmesi halinde tüketim tesisleri için de bir portföy sınırlandırmasının EPDK tarafından yapılabileceğini not etmiştir.⁴⁸

Depolama teknolojilerinin toplayıcılık faaliyeti kapsamında toplayıcının portföyüne dahil edilip edilemeyeceğini ilişkin mesele burada ele alınabilecek son kritik mesele olabilir. Toplayıcılık Yönetmeliği depolamaya ilişkin ayrı bir madde içermemekle birlikte, lisanslı elektrik üretimi tesislerinin toplayıcılık faaliyetine katılımını düzenleyen 8/1. maddesi, lisanslı elektrik üretimi yapan tesisler ile “9/5/2021 tarihli ve 31479 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Elektrik Piyasasında Depolama Faaliyetleri Yönetmeliği kapsamındaki elektrik depolama ünitesi ve/veya tesislerini”n toplayıcının portföyünde yer alabileceğini söylemektedir.⁴⁹ Toplayıcılık Yönetmeliği'nin 10/7. maddesi, tıpkı tüketim yönlü kaynaklarda olduğu gibi, “müstakil elektrik depolama tesisleri” için de bir limit uygulanmayacağını, ancak gerekmesi halinde böyle bir sınırın EPDK tarafından konabileceğini belirtmektedir.⁵⁰

Türk enerji hukukunda halihazırda toplayıcılığa ilişkin hukuki çerçevenin kısa bir özeti bu şekildedir. Hiç şüphesiz bu konu çok daha uzun ve detaylı bir çalışmayı hak etmektedir. Burada kısaca geçilen her bir başlık ayrı bir makale veya kitap bölümü olacak kadar kritik önemi haizdir. Ancak bu makalenin sınırlarından taşmamak adına burada kesmek uygun görülmüştür. Toplayıcılığın bir elektrik piyasası faaliyeti olarak Türkiye'nin enerji güvenliğine, sürdürülebilirlik hedeflerine ve rekabetçi elektrik enerjisi fiyatlarına sunacağı katkı potansiyel olarak çok yüksektir. Bunun hayata geçirilebilmesi için enerjiye ilişkin mevzuatın bütüncül olarak değerlendirilmesi ve gerekli reformların yapılması gerektiği ise açıktır. Bu bağlamda makalenin son kısmında toplayıcılık faaliyetinin önemli bir uygulama alanı bulabileceği kapasite mekanizmasına ilişkin kısa bir değerlendirme aşağıda yapılmıştır.

⁴⁸ *ibid*, m. 10/6.

⁴⁹ *ibid*, m. 8/1.

⁵⁰ *ibid*, m. 10/7.

B. TOPLAYICILIĞIN TÜRKİYE’DE UYGULANAN KAPASİTE MEKANİZMASI AÇISINDAN TARTIŞILMASI GEREKLİLİĞİ⁵¹

Kapasite mekanizmaları⁵², elektrik piyasalarındaki kayıp para sorunu (*missing money problem*)⁵³, aralıklılık sorunu (*intermittency problem*)⁵⁴ ve benzeri yapısal aksaklıklar sebebiyle oluşabilen uzun dönemli elektrik arz güvenliği problemini çözmek için kurulan enerji politikası araçlarıdır.⁵⁵ İrlanda, Portekiz, İspanya, Fransa, Belçika, İtalya, Almanya, Danimarka, Polonya, İsveç, Finlandiya ve Yunanistan gibi birçok AB ülkesinde⁵⁶, İngiltere’de⁵⁷ ve Pensilvanya-New

⁵¹ Makalenin bu başlığında öne sürülen temel argüman, bu makalenin yazarı tarafından Elektrik Piyasasında Toplayıcılık Faaliyeti Yönetmeliğinin yayımlanmasından hemen önce bir düşünce kuruluşunun web sitesinde bir analiz olarak ele alınmıştır. İlgili web sitesi artık aktif değildir. Bahsi geçen analiz yazısında savunulan tez, yani Türkiye’de uygulanan kapasite mekanizmasının talep tarafının teşviki için kullanılabileceği yönündeki görüş, bu makalenin bu başlığında da temel alınmıştır. Fakat bahsi geçen analiz ile bu başlıktaki metin birbirinden farklıdır. Sadece öne sürülen temel argüman benzerdir. İlgili analizin bilgileri şu şekildedir: Taner Şahin, ‘Elektrik Sektöründe Talep Tarafının Kapasite Mekanizmaları Vasıtasıyla Katılımı: Türkiye için Bir Öneri’, (Ekim 2024), ATASAM.

⁵² Kapasite mekanizmaları kapasite ödemesi (*capacity payment*), kapasite yükümlülükleri (*capacity obligations*), güvenilirlik opsiyonları (*reliability options*), kapasite ihaleleri (*capacity auctions*) ve stratejik rezerv (*strategic reserve*) gibi sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Bu makalenin kapsamının oldukça dışında olduğu için bu kapasite mekanizması tiplerinin detayına girilmeyecektir. Kapasite mekanizması tiplerini ele alan ufuk açıcı bir makale için Bkz. Pablo Rodilla ve Carlos Batlle, ‘Security of Generation Supply in Electricity Markets’, Ignacio J. Perez-Arriaga (ed.), *Regulation of the Power Sector*, (Springer, 2013).

⁵³ Kayıp para sorunu, serbestleştirilmiş (liberalize edilmiş) elektrik piyasalarında elektrik fiyatlarının tavan fiyat uygulamaları gibi çeşitli idari müdahaleler nedeniyle mevcut yatırımları piyasada tutmaya yetecek veya yeni yatırımların piyasaya girmesini teşvik edecek kadar yükselmemesinden kaynaklı ortaya çıkan bir yapısal sorun olarak tanımlanmaktadır. Uzun dönemli elektrik arz güvenliğine ilişkin çalışmalarda en sık karşılaşılan kavramlardan biridir. Bu konudaki ünlü bir makale için Bkz. William W. Hogan, ‘On an “Energy only” Electricity Market Design for Resource Adequacy’, (2005), https://www.lmpmarketdesign.com/papers/Hogan_Energy_Only_092305.pdf (Erişim tarihi: 25.11.2025).

⁵⁴ Elektrik piyasalarında aralıklılık veya kesintililik problemi, güneş ve rüzgâr santrallerinin kurulu güç içindeki paylarının artması ile ortaya çıkan bir fenomendir. Doğal gaz, kömür veya nükleer yakıtla elektrik üreten santrallerde üretimin miktarını talebe uygun olarak ilgili santralin teknik imkanları dahilinde ayarlamak mümkünken, güneş ve rüzgâr gibi elektrik santrallerinin üretim miktarını güneşin ve rüzgârın durumu belirlediği için planlama yapmak zorlaşmaktadır. Halbuki elektrik piyasalarında arz ve talebin dakikalar ve hatta saniyeler bazında sürekli dengede tutulması sistemsel bir zarurettir. İşte rüzgâr ve güneş santrallerindeki üretimin doğanın koşullarına bağlı olması bu santrallerin aralıklılık veya kesintililik problemine işaret etmektedir. Bu da elektrik piyasalarında esnek üretim yapabilen santrallere (doğal gaz çevrim santralleri gibi) ya da ihtiyaca göre talebin cevap verebilmesine (talep tarafı yönetimi veya talep tarafının katılımı) ihtiyacı artırmaktadır. Burada bahsedilen aralıklılık problemin ne olduğuna dair kısa bir analiz için Bkz. Wood Mackenzie, ‘Addressing Risk From Renewable Energy Intermittency In Power Markets’, (22 Nisan 2024), <https://www.forbes.com/sites/woodmackenzie/2024/04/22/addressing-risk-from-renewable-energy-intermittency-in-power-markets/> (Erişim tarihi: 26.11.2025)

⁵⁵ Kapasite mekanizmalarının ne olduğuna ve neden kurulduklarına ilişkin bir değerlendirme için, bkz. Florence School of Regulation (FSR), ‘Capacity mechanisms’, (Temmuz 2024), <https://fsr.eu.eu/capacity-remuneration-mechanisms/> (Erişim tarihi: 28.11.2025).

⁵⁶ ENTSO-E, ‘The role of Capacity Mechanisms to enable a secure and competitive energy transition’, ENTSO-E Policy Paper, (2025), https://eepublicdownloads.blob.core.windows.net/public-cdn-container/clean-documents/Publications/Position%20papers%20and%20reports/2025/entso-e_pp_capacity_mechanisms_250415.pdf, (Erişim tarihi: 25.11.2025), 19.

⁵⁷ İngiltere’de uygulanan kapasite mekanizmasına ilişkin detaylı bilgiye takip eden linkten ulaşılabilir: GOV.UK, ‘Capacity Market’, <https://www.gov.uk/government/collections/electricity-market-reform-capacity-market>, (Erişim tarihi: 25.11.2025).

Jersey-Maryland (PJM)⁵⁸ ve New England⁵⁹ gibi ABD’deki elektrik piyasalarında çeşitli tiplerde kapasite mekanizmaları bulunmaktadır.

Türkiye’de EPK’nın 20/2. maddesine dayanılarak 20 Ocak 2018 Tarihli 30307 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliği⁶⁰ ile bir kapasite mekanizması kurulmuştur. Bu Yönetmelik, 18 Aralık 2021 Tarihli 31693 Sayılı Resmî Gazetede yine aynı isimle yayımlanan Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliği (Kapasite Mekanizması Yönetmeliği) ile yürürlükten kaldırılmıştır.⁶¹

EPK’nın 20/2. maddesi, Türkiye’de kapasite mekanizması kurulmasının amacını, “[a]rz güvenliğinin temini için gerekli yedek kapasite de dâhil olmak üzere yeterli kurulu güç kapasitesinin oluşturulması ve/veya sistem güvenliğinin temini için güvenilir kurulu güç kapasitesinin korunması” olarak belirtmiştir.⁶² Bu amaç doğrultusunda çıkarılan Kapasite Mekanizma Yönetmeliğinin 5. maddesi, Türk elektrik piyasasına bir piyasa faaliyeti olarak daha sonra eklenen toplayıcılık açısından önemli bir hukuki engeli barındırmaktadır. Öyle ki bu maddenin 1. fıkrası şöyledir:

“Sistem İşletmecisi [Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ)], elektrik piyasasında arz güvenliğinin temini için gerekli yedek kapasite de dâhil olmak üzere yeterli kurulu güç kapasitesinin oluşturulması ve/veya muhafazası için yıllık olarak belirlenen bütçe dahilinde **üretim lisansı sahibi tüzel kişilere kapasite ödemesi** yapar.”⁶³

⁵⁸ PJM’de uygulanan kapasite mekanizmasına ilişkin bilgiye takip eden linkten ulaşılabilir: PJM, ‘PJM Capacity Market: Promoting Future Reliability’, <https://www.pjm.com/-/media/DotCom/about-pjm/newsroom/fact-sheets/pjm-capacity-market-promoting-future-reliability-fact-sheet.pdf> (Erişim tarihi: 25.11.2025).

⁵⁹ New England’da uygulanan kapasite mekanizmasına ilişkin detaylı bilgiye takip eden linkten ulaşılabilir: ISO-New England, ‘About the FCM and its Auctions’, <https://www.iso-ne.com/markets-operations/markets/forward-capacity-market/fcm-participation-guide/about-the-fcm-and-its-auctions>, (Erişim tarihi: 25.11.2025).

⁶⁰ Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliği, RG 20.01.2018/30307.

⁶¹ 18 Aralık 2021 Tarihli 31693 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan ve 1 Ocak 2022 tarihinde yürürlüğe giren Yönetmelik, 2018 tarihinde kabul edilen ilk Kapasite Mekanizması Yönetmeliğinde bazı değişiklikler yapmıştır. Fakat bu değişiklikler bu makalenin ele aldığı konu yönünden kritik düzenlemeler içermediği için burada incelenmeyecektir. Bkz. Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliği, n. 2.

⁶² EPK, m. 20/2.

⁶³ Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliği, m. 5/1. Kalın punto ve italik yazı tipi yazar tarafından eklenmiştir.

Bu hüküm uyarınca, Türkiye’de uygulanan kapasite ödemesi mekanizmasından sadece üretim lisansı sahibi tüzel kişiler yararlanabilmektedir.⁶⁴ Örneğin, TEİAŞ’ın 30 Ekim 2025 tarihinde yayımladığı duyuruya göre, 2026 yılı içinde – daha önceki yıllarda olduğu gibi – kapasite mekanizmasından yalnızca Kapasite Mekanizması Yönetmeliği’nin halihazırdaki kriterleri çerçevesinde belirlenen santraller, yani sadece arz yönlü kapasite kaynakları yararlanabilecektir.⁶⁵ Türkiye’de uygulanan kapasite mekanizmasının sadece üretim lisansı sahibi tüzel kişilere açık olması çok önemli bir eksikliktir. *Joskow* kapasite mekanizmalarına ilişkin tartışmaların olgunlaşması açısından görece erken sayılabilecek dönemde kaleme aldığı ufuk açıcı makalesinde, kapasite mekanizmalarına ilişkin tartışmaların daha çok arz yönlü kapasite kaynaklarına odaklandığını ancak talep tarafı kaynaklarının (tüketimin) da belirlenen enerji güvenliğine ilişkin kriterleri karşılamak kaydıyla kapasite mekanizması teşvikinden arz yönlü kaynaklarla eşit düzeyde yararlanması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁶ *Joskow*’un sadece talep tarafı kaynaklarına yaptığı bu vurguyu, bugünün koşullarında talep tarafı kaynaklarını da kapsayan dağıtık enerji kaynakları için yapmak zamanın ruhu bakımından daha uygun olacaktır. Gerçekten de dünyadaki örnekleri incelendiğinde, kapasite mekanizmalarının, iyi dizayn edilmeleri ve uygulanmaları halinde, dağıtık enerji kaynaklarını teşvik etmek ve sisteme entegrasyonlarını kolaylaştırmak için önemli katkılar sunabildiği bilinmektedir. Nitekim, AB Elektrik Regülasyonu’nun (Regülasyon AB 2019/943)⁶⁷ kapasite mekanizmalarının dizaynına ilişkin olarak 22/1/g bendinde, AB Üye Devletlerinde uygulanan bütün kapasite mekanizmalarının – hangi tip kapasite mekanizmasının uygulandığının önemi olmaksızın – enerji güvenliğine ilişkin teknik yeterliliğe sahip depolama teknolojileri ve talep tarafı

⁶⁴ Yönetmeliğin kapasite mekanizmasına katılabilecek santrallere istisna getiren 6/2. maddesi nedeniyle her üretim lisansı sahibi tüzel kişilik otomatik olarak kapasite mekanizmasından yararlanmak üzere başvuru yapamıyor.

⁶⁵ Yapılan duyuruya göre, 2026 yılında toplam otuz iki elektrik santrali kapasite ödemesi alabilecektir. Bunlardan on altısı ithal doğal gaz kullanarak on altısı ise yerli kömür kullanarak elektrik üretimi yapmaktadır. Daha detaylı bilgi için *Bkz.* TEİAŞ, ‘2026 Yılı Kapasite Mekanizması Başvurularının Değerlendirilmesi Hakkında’, <https://www.teias.gov.tr/duyurular/2026-yili-kapasite-mekanizmasi-basvurularinin-degerlendirilmesi-hakkinda> (Erişim tarihi: 25.11.2025).

⁶⁶ Paul Joskow, ‘Capacity payments in imperfect electricity markets’, 16 Utilities Policy, 159-170, 170.

⁶⁷ Elektrik Regülasyonu (AB 2019/943)’te burada incelenen kapasite mekanizmaları bakımından 2024 yılında çıkarılan AB 2024/1747 sayılı AB Regülasyonu ile bazı önemli değişikliklere gidilmiştir. En başta kapasite mekanizmalarına yönelik olarak AB’nin tutumundaki kayda değer farklılaşmayı yansıtmaya açısından söz konusu değişiklik dikkate değerdir. Örneğin, Elektrik Regülasyonu (AB 2019/943)’nun kapasite mekanizmalarının geçici (temporary) olarak kurulması gereken mekanizmalar olduğuna vurgu yapan 21/8 maddesi değiştirilmiş, 22/1/a maddesi ise yürürlükten kaldırılmıştır. AB’deki kapasite mekanizmalarının güncel durumuna ilişkin bu satırların yazılmasından kısa bir süre önce yayımlanan önemli bir makale için, *Bkz.* Pär Holmberg ve diğerleri, ‘Europe’s electricity capacity mechanisms need to be better coordinated’, (18 Kasım 2025), <https://www.bruegel.org/policy-brief/europes-electricity-capacity-mechanisms-need-be-better-coordinated> (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

kaynakları dahil bütün kapasite kaynaklarına açık olması mecburi tutulmaktadır.⁶⁸ Tablo 2 bu çerçevede sekiz AB üye ülkesinde uygulanan kapasite mekanizmalarının hepsinin – birbirlerinden farklı tipte kapasite mekanizmaları olmasına rağmen – dağıtık enerji kaynaklarının katılımına yasal anlamda açık olduğunu ortaya koymaktadır.

⁶⁸ Elektrik Regülasyonu, AB 2019/943, Official Journal of the European Union, 14.06.2019. m. 22/1/g.

Tablo 2 AB'nin Bazı Üye Devletlerinde Uygulanan Kapasite Mekanizmaları ve Dağıtık Enerji Kaynaklarının Bu Mekanizmalara Katılımı⁶⁹

	Belçika (Kapasite İhaleleri)	Almanya (Stratejik rezerv)	Finlandiya (Stratejik rezerv)	Fransa (Kapasite yükümlülükleri)	İrlanda (Güvenilirlik opsiyonları)	İtalya (Güvenilirlik opsiyonları)	Polonya (Kapasite ihaleleri)	İsveç (Stratejik Rezerv)
Talep tarafının katılımı uygunluğu	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Aralıklı Yenilenebilir Enerji Kaynakları katılımı uygunluğu	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Hidro ve pompaj depolamalı hidro harici depolama teknolojilerinin katılımı uygunluğu	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Tüm gerilim seviyelerine bağlı kaynakların katılımı uygunluğu	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Asgari katılım kapasitesi	1 MW	5 MW	1 MW	0.1 MW	10 MW	0 MW	2 MW (50 MW'a kadar)	5 MW
Asgari katılım kapasitesine erişmek için toplayıcılık kullanımı	Üretim ve talep	Sadece talep	Üretim ve talep	Üretim ve talep	Üretim ve talep	Üretim ve talep	Üretim ve talep	Üretim ve talep
Azami CO2 emisyon sınırı	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır

Somut bir örnekle, ACER'in (*European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators*) Aralık 2024'de yayımladığı AB Elektrik Arz Güvenliği Raporu'na göre, 2020-2024 tarihleri arasında AB Üye Devletlerinde uygulanan kapasite mekanizmalarından yararlanan kapasite kaynaklarının çeşitleri şu şekildedir: Doğal gaz çevrim santralleri, nükleer

⁶⁹ Bu tablo yazar tarafından ACER'in 2023 tarihli bir raporundaki tablodan uyarlanarak hazırlanmıştır. Uyarılama yapılan orijinal tabloda altı satır daha bulunmaktadır. Söz konusu fazla satırlarda temel olarak tabloya konu olan sekiz AB üyesi ülkede uygulanan kapasite mekanizmalarındaki kapasite ürünü dizaynı ile kapasite sözleşmesinin yapılmasıyla sözleşmeye konu kapasitenin teslimi arasında geçen minimum süre (*lead time*) hakkında bilgi verilmektedir. Orijinal tablo aslında AB'nin tabloya konu olan sekiz ülkedeki kapasite mekanizmalarının dağıtık enerji kaynaklarını potansiyel olarak sınırlandıran gerekliliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Fakat bu makalede tartışılan konu bakımından AB'de uygulanan kapasite mekanizmalarının – birçok sınırlandırıcı faktöre rağmen – genel olarak dağıtık enerji kaynaklarının katılımına açık olduğunun ortaya konması önemlidir. Bu tablo bunun için burada okuyucunun dikkatine sunulmuştur. Bahse konu ACER raporu için, *Bkz. ACER, 'Demand response and other distributed energy resources: what barriers are holding them back?': 2023 Market Monitoring Report'*, (19 Aralık 2023), https://www.acer.europa.eu/sites/default/files/documents/Publications/ACER_MMR_2023_Barriers_to_demand_response.pdf (Erişim tarihi 28.11.2025), 77.

santraller, hidroelektrik santralleri, kömür, petrol ve diğer fosil yakıtları kullanarak elektrik üreten santraller, ülke dışından kapasite kaynakları, enterkonnektör, talep tarafı kaynakları ve depolama teknolojileri.⁷⁰ Bunların arasında doğal gazdan, kömürden ve nükleer yakıttan elektrik üreten santrallerin kapasite mekanizmalarından daha çok yararlandığını not eden Rapor, talep tarafı ve depolama teknolojileri gibi dağıtık enerji kaynaklarının kapasite mekanizmalarındaki payının artış eğiliminde olduğunu da kayda geçirmiştir.⁷¹ Benzer şekilde, İngiltere’de 2021-2025 arasında yapılan kapasite ihalelerinde (*capacity auctions*) dağıtık enerji kaynaklarının, her ne kadar doğal gaz çevrim santrallerine göre görece düşük de olsa, kayda değer ölçüde başarı elde ettiği görülmektedir.⁷²

Yukarıda verilen örnekler çoğaltılabilir. Ancak sadece verilen örnekler ışığında bile değerlendirme yapıldığında, Türk elektrik piyasasında mevzuatsal altyapısı tamamlanan toplayıcılık faaliyetinin, Türkiye’de uygulanan kapasite mekanizmasının dağıtık enerji kaynaklarının teşviğinde de kullanılmasını kolaylaştırabileceği anlaşılmaktadır. Bunun için öncelikle Kapasite Mekanizması Yönetmeliği’nin reforma tabi tutulması ve dağıtık enerji kaynaklarının kapasite mekanizmasına katılımının önündeki hukuki engel kaldırılmalıdır. Toplayıcılık faaliyeti ile kapasite mekanizmasının bütüncül bir yaklaşımla birlikte ele alınması hem kapasite mekanizmasından yararlanmak isteyen kapasite kaynakları arasındaki rekabete olumlu katkı sağlayacaktır hem de Türkiye’nin uzun dönemli elektrik arz güvenliğini daha ucuza ve daha çevre dostu kapasite kaynakları ile sağlayabilmenin önü açılabilecektir. Bu hususta *Acar, Yule-Bennett ve Scott*’un 2021 yılında yayımlamış olduğu “Türkiye elektrik piyasasında talep tarafı katılımının etkinleştirilmesi” başlıklı raporda yer alan şu ifadeler önemlidir:

“Münferit veya kümelenmiş halde olanlar dahil olmak üzere dağıtık enerji kaynaklarının dengeleme, gün içi ve gün öncesi piyasalarına ve her türlü kapasite mekanizmasına erişiminin sağlanması için kuralların net olarak ortaya konulması önem arz etmektedir. Mevcudiyetini sürdürecektir olan her

⁷⁰ ACER, ‘Security of EU Electricity Supply: 2024 Monitoring Report’, (16 Aralık 2024), https://www.acer.europa.eu/sites/default/files/documents/Publications/Security_of_EU_electricity_supply_2024.pdf (Erişim tarihi: 26.11.2025).

⁷¹ *ibid.*

⁷² Jake Thompson, ‘GB capacity market T-4 Auction Results: results review’, (14 Mart 2025), <https://montel.energy/resources/blog/gb-capacity-market-t-4-auction-results-review>, (Erişim tarihi: 26.11.2025).

türlü kapasite mekanizması, talep tarafı katılımına ve enerji verimliliği kaynaklarına eşit erişim sağlamalıdır.”⁷³

Acar, Yule-Bennett ve Scott bahsi geçen raporlarına bu notu düştüğünde toplayıcılık henüz Türk enerji hukuku mevzuatına bir elektrik piyasası faaliyeti olarak girmemişti. Bugün toplayıcılık faaliyetinin artık mevzuatta olduğu bir dönemde sadece enerji verimliliğinin ve talep tarafı katılımının değil, tüm dağıtık enerji kaynaklarının kapasite mekanizması yoluyla da teşviki için gerekli adımların atılması gereklidir.

⁷³ Ahmet Acar, Sophie Yule-Bennett ve Dominic Scott, ‘Türkiye elektrik piyasasında talep tarafı katılımının etkinleştirilmesi’, SHURA Enerji Dönüşümü Merkezi, (2021), <https://www.shura.org.tr/wp-content/uploads/2021/08/Turkiye-elektrik-piyasasinda-talep-tarafı-katiliminin-etkinlestirilmesi.pdf>, (Erişim tarihi: 28.11.2025), 17-18.

SONUÇ

Bu çalışmada ilk olarak dağıtık enerji kaynaklarının elektrik piyasalarındaki geleneksel paradigmayı nasıl değiştirmeye başladığı ele alınmıştır. Geleneksel işleyiş, merkezi ve büyük ölçekli elektrik santrallerinde üretilen elektriğin önce yüksek voltajlı iletim hatlarından daha sonra daha düşük voltajlı dağıtım ağlarından geçerek nihai tüketiciye ulaştığı işleyişe dayanan bir paradigmaydı. Bu işleyişin büyük oranda hala geçerli olduğu muhakkak fakat dağıtık enerji kaynaklarının (çatı tipi güneş enerjisi santralleri, depolama teknolojileri, elektrikli araçlar ve talep tarafının katılımı vs.) yaygınlaşması ile küçük ölçekli kapasite kaynaklarının ve belki daha da önemlisi tüketicilerin aktif olarak elektrik piyasalarında katılımcı olma olasılıklarının arttığı söylenebilir. Çalışmada dağıtık enerji kaynaklarının elektrik piyasalarında daha aktif bir şekilde yer alabilmesi için görece yeni bir piyasa faaliyeti olan toplayıcılığın stratejik önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Türk elektrik piyasasına ilişkin mevzuata da giren toplayıcılık birçok yönden önemli bir potansiyel taşımaktadır. Makale kapsamında toplayıcılığın önemli bir uygulama alanı bulabileceği Türkiye kapasite mekanizması da toplayıcılık yönünden tartışılmıştır. Türkiye’de uygulanan kapasite mekanizmasının sadece arz yönlü elektrik santrallerine açık olmasının önemli bir eksiklik olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle bu mekanizmanın güncellenmesi gerektiği ortaya konmuştur. Fakat bu reformun nasıl ve hangi yönde yapılabileceği makalenin sınırlarının dışına çıktığı için detaylı olarak incelenmemiştir. Gelecek akademik çalışmalarda Türkiye’de uygulanan kapasite mekanizmasının reformunda örnek alınabilecek elektrik piyasaları karşılaştırmalı metotla analiz edilebilir. Böylece Türkiye’de uygulanan kapasite mekanizmasının hangi yönde ve nasıl reforma tabi tutulabileceğine ilişkin somut enerji politikası önerileri geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Acar A, Yule-Bennett S ve Scott D, ‘Türkiye elektrik piyasasında talep tarafı katılımının etkinleştirilmesi’, SHURA Enerji Dönüşümü Merkezi, (2021), <https://www.shura.org.tr/wp-content/uploads/2021/08/Turkiye-elektrik-piyasasinda-talep-tarafı-katiliminin-etkinlestirilmesi.pdf>.

ACER, ‘Demand response and other distributed energy resources: what barriers are holding them back?: 2023 Market Monitoring Report’, (19 Aralık 2023), https://www.acer.europa.eu/sites/default/files/documents/Publications/ACER_MMR_2023_Barriers_to_demand_response.pdf.

ACER, ‘Security of EU Electricity Supply: 2024 Monitoring Report’, (16 Aralık 2024), https://www.acer.europa.eu/sites/default/files/documents/Publications/Security_of_EU_electricity_supply_2024.pdf.

Akcura E ve Mutambetsere E, ‘Global Evolution of Power Market Designs’, World Bank Group, Policy Research Working Paper, Kasım 2024), <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/5e7a1363-9279-4724-9e3e-7c96e9ef6472/content>.

Burger S, Chaves-Avila JP, Batlle C ve Perez-Arriaga IJ, ‘A Review of the Value of Aggregators in Electricity Systems’, (2017), 77 Renewable and Sustainable Energy Reviews, 395-405.

Clean Energy Council, ‘Rooftop solar and storage January-June 2025’, https://cleanenergycouncil.org.au/getmedia/4bb1033a-e903-4dd7-a30c-5de488de1b97/cec_rooftop-solar-and-storage-report_jan_june2025.pdf.

Enerji Ajansı, ‘Türkiye’de Elektrikli Araç Sayısı [Eylül-2025]’, <https://enerjiajansi.com.tr/turkiyede-elektrikli-arac-sayisi/>.

Elektrik Piyasası Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun: 7429, Kabul tarihi: 22.12.2022, RG 28.12.2022/32057.

Elektrik Piyasası Kanunu, Kanun No: 6446, Kabul tarihi: 14.3.2013, RG Tarih: 30.3.2013/28603.

Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliği, RG 20.01.2018/30307.

Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliği, RG 18.12.2021/31693.

Elektrik Regülasyonu, AB 2019/943, Official Journal of the European Union, 14.06.2019. Elozondo G ve Poudineh R, ‘Harnessing the Power of Distributed Energy Resources in Developing Countries: What Can Be Learned from the Experiences of Global Leaders’, (Ekim 2023), <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2023/10/EL49-Harnessing-the-Power-of-Distributed-Energy-Resources-in-Developing-Countries-RP.pdf>.

Enerji Ajansı, ‘Türkiye’de Elektrikli Araç Sayısı [Eylül-2025]’, <https://enerjiajansi.com.tr/turkiyede-elektrikli-arac-sayisi/>.

ENTSO-E, ‘The role of Capacity Mechanisms to enable a secure and competitive energy transition’, ENTSO-E Policy Paper, (2025), https://eepublicdownloads.blob.core.windows.net/public-cdn-container/clean-documents/Publications/Position%20papers%20and%20reports/2025/entso-e_pp_capacity_mechanisms_250415.pdf.

Florence School of Regulation (FSR), ‘Capacity mechanisms’, (Temmuz 2024), <https://fsr.eui.eu/capacity-remuneration-mechanisms/>.

GOV.UK, ‘Capacity Market’, <https://www.gov.uk/government/collections/electricity-market-reform-capacity-market>.

Gümüş BS, ‘Güneş 2,5 yılda iki katına çıkarak 2025 hedefini aştı’, EMBER, (28 Ocak 2025), https://ember-energy.org/app/uploads/2025/01/TR-Rapor_-Gunes-kapasitesi-25-yilda-iki-katina-cikarak-2025-hedefini-asti.pdf.

Hogan WW, ‘On an “Energy only” Electricity Market Design for Resource Adequacy’, (2005), https://www.lmpmarketdesign.com/papers/Hogan_Energy_Only_092305.pdf.

Hunt S, *Making Competition Work in Electricity*, (John Wiley & Sons, Inc., 2002).

IEA, ‘Unlocking the Potential of Distributed Energy Resources: Power system opportunities and best practices’, https://iea.blob.core.windows.net/assets/3520710c-c828-4001-911c-ae78b645ce67/UnlockingthePotentialofDERs_Powersystemopportunitiesandbestpractices.pdf.

IEA, ‘World Energy Outlook 2025’, <https://iea.blob.core.windows.net/assets/1438d3a5-65ca-4a8a-9a41-48b14f2ca7ea/WorldEnergyOutlook2025.pdf>.

ISO-New England, ‘About the FCM and its Auctions’, <https://www.iso-ne.com/markets-operations/markets/forward-capacity-market/fcm-participation-guide/about-the-fcm-and-its-auctions>.

Joskow PL, ‘Lessons Learned From Electricity Market Liberalization’, (2008), [https://economics.mit.edu/sites/default/files/2022-](https://economics.mit.edu/sites/default/files/2022-09/Lessons%20Learned%20from%20Electricity%20Market%20Liberalization.pdf)

[09/Lessons%20Learned%20from%20Electricity%20Market%20Liberalization.pdf](https://economics.mit.edu/sites/default/files/2022-09/Lessons%20Learned%20from%20Electricity%20Market%20Liberalization.pdf).

Mackenzie W, ‘Addressing Risk From Renewable Energy Intermittency In Power Markets’, (22 Nisan 2024), <https://www.forbes.com/sites/woodmackenzie/2024/04/22/addressing-risk-from-renewable-energy-intermittency-in-power-markets/>.

Adham M, Keene S ve Bass RB, ‘Distributed Energy Resources: A Systematic Literature Review’, (2025), Energy Reports, 1980-1999.

Newbery DM, *Privatization, Restructuring, and Regulation of Network Industries*, (The MIT Press, 2. Bası, 2000).

Newbery DM, ‘Problems of liberalising the electricity industry’, (2002), 919-927.

PJM, ‘PJM Capacity Market: Promoting Future Reliability’, <https://www.pjm.com/-/media/DotCom/about-pjm/newsroom/fact-sheets/pjm-capacity-market-promoting-future-reliability-fact-sheet.pdf>.

Pollitt M, ‘Electricity Reform in Chile Lessons for Developing Countries’, (Eylül 2004), <https://ceepr.mit.edu/wp-content/uploads/2023/02/2004-016.pdf>.

PwC, ‘Renewable and emerging technologies guide: Essential key terms’, https://www.pwc.com/us/en/industries/energy-utilities-resources/power-utilities/renewable-key-terms.html?utm_source=chatgpt.com.

Rodilla P ve Batlle C, ‘Security of Generation Supply in Electricity Markets’, Ignacio J. Perez-Arriaga (ed.), *Regulation of the Power Sector*, (Springer, 2013).

Şahin T, ‘Elektrik Sektöründe Talep Tarafının Kapasite Mekanizmaları Vasıtasıyla Katılımı: Türkiye için Bir Öneri’, (Ekim 2024), ATASAM.

Sioshansi F, ‘What lies behind-the-meter and why it matters?’, in Fereidoon Sioshansi (ed.), *Behind and Beyond the Meter: Digitilization, Aggregation, Optimization, Monetization*, Academic Press, (2020).

TEİAŞ, ‘2026 Yılı Kapasite Mekanizması Başvurularının Değerlendirilmesi Hakkında’,
<https://www.teias.gov.tr/duyurular/2026-yili-kapasite-mekanizmasi-basvurularinin-degerlendirilmesi-hakkinda>.

Thompson, J, ‘GB capacity market T-4 Auction Results: results review’, (14 Mart 2025),
<https://montel.energy/resources/blog/gb-capacity-market-t-4-auction-results-review>.

Uluslararası Adalet Divanının “Güney Afrika Vs. İsrail” Yargılaması

International Court Of Justice’s “South Africa V. Israel” Case

Sümeyye DEMETGÜL *

Öz

Uluslararası hukukun dünyada adaleti ve barışı tesis etme misyonu, 7 Ekim 2023 sonrası İsrail ve Filistin arasında yaşanan çatışmanın ardından adeta sıkı bir teste tabi tutulmuştur. Hamas’ın Aksa Tufanı adını verdiği operasyonla başlayan olaylar silsilesi, İsrail’in savaş ilan ederek karşılık vermesi üzerine bugün onlarca çalışmaya konu olan ciddi bir uluslararası hukuk meselesine dönüşmüştür. Gazze Şeridi’nde vuku bulan çeşitli eylemler pek çok uluslararası hukuk kuralının ihlali içerdiği ve kesintiye uğramadan hâlâ sürüyor olması hasebiyle İsrail aleyhine kamuoyu oluşmasına sebebiyet vermiş, uluslararası toplumda bu eylemlerin uluslararası yargı organları nezdinde derhal incelenmesi yönünde çağrılar oluşmuştur. Her ne kadar İsrail, bu eylemlerinin meşru müdafaa kapsamında olduğu ve dolayısıyla hukuka aykırılık içermediği savunmasını yapsa da sürdürdüğü eylemlerin soykırıma vücut verdiği iddialarının ileri sürülmesine engel olamamıştır. Bu iddiaların gitgide güçlenmesi ile Güney Afrika Cumhuriyeti, Uluslararası Adalet Divanı’na başvuruda bulunarak İsrail aleyhine açılan ilk davayı ikame etmiştir. Güney Afrika’nın başvurusu üzerine başlanan yargılama “Güney Afrika v. İsrail” davası olarak adlandırılmış ve bu çalışmanın hazırlandığı tarih itibarıyla devam etmektedir. Bu çalışmanın amacı soykırım suçunu ve bu durumda ortaya çıkan uluslararası yükümlülükleri, Güney Afrika’nın başvurusunu ve açılan dava kapsamında alınan kararları inceleyerek sürece dair incelemede bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Adalet Divanı, soykırım, Güney Afrika, İsrail, jus cogens, erga omnes.

* Avukat, Ordu Barosu, avsumeyyedemetgul@gmail.com, ORCID: 0009-0007-8393-4536

Abstract

The mission of international law to establish justice and peace in the world has been put to a severe test following the armed conflict between Israel and Palestine that erupted after October 7, 2023. The sequence of events, which began with the operation named Al-Aqsa Flood by Hamas and was met by Israel's counter-declaration of war, has since evolved into a serious international law issue that has become the subject of numerous studies. Various actions that took place in the Gaza Strip, involving the violation of many international legal norms and continuing without interruption, have created an adverse public opinion against Israel, leading to calls within the international community for the immediate scrutiny of these actions before international judicial bodies. Although Israel has argued that its actions fall within the scope of self-defence and therefore do not contain illegality, this defence has not been able to prevent the emergence of allegations that its ongoing actions amount to genocide. As these allegations gained increasing momentum, the Republic of South Africa filed an application with the International Court of Justice, instituting the first case against Israel. The proceedings initiated by South Africa have been named the case of South Africa v. Israel and remain ongoing as of the date this study was prepared. The aim of this study is to examine the crime of genocide and the ensuing international obligations by analyzing South Africa's application and the decisions rendered within the scope of the case, thereby providing an assessment of the ongoing process.

Keywords: International Court of Justice, genocide, South Africa, Israel, jus cogens, erga omnes.

GİRİŞ

İnsanoğlu, tarih boyunca türlü mezalimlere, trajedilere tanıklık etmiş, yeryüzünde güç ve hâkimiyet savaşları asırlardır süregelmıştır. Yakın tarihimize kadar devletler, uluslararası ilişkilerde gücü ön plana koyarak adaleti kuvvetle tesis etme yoluna gitmekteydi². Bu anlayış 20. yüzyılın başlarında yaşanan I. Dünya Savaşı ve büyük katliamlar, ardından ortaya çıkan diktatoryal rejimler ve II. Dünya Savaşı ile kendini göstermiştir. Özellikle Hitler'in Nazi yönetiminin Yahudilere karşı girişmiş olduğu katliam, uluslararası hukukta yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunun açıkça fark edilmesine yol açmıştır³. Uluslararası toplum, “adalet kuvvettir” anlayışına yönelerek dünyada barışın tesis edilmesi amacıyla uluslararası hukuk altyapısı oluşturulması için gayret göstermiş, başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere çeşitli uluslararası örgütler kurmuştur⁴.

II. Dünya Savaşı sırasında özellikle Yahudilerin uğradığı kıyım oldukça dikkat çekmiş, işlenen eylemlerin hukuki düzlemde kavramsallaştırılması ve cezalandırılması ihtiyacı doğmuştur. Soykırım kavramı ilk kez Nazi yönetiminin zulmü altında eziyet gören Yahudilere karşı işlenen suçu tanımlamak için Yahudi bir yazar olan Lemkin tarafından kullanılmıştır. Holokost olarak adlandırılan Yahudi soykırımı kavramı, soykırım sonrasında kurulan Nürnberg Mahkemeleri'nde de yargılamaya dayanak olarak kullanılmıştır⁵. Holokosttan sağ kurtulan Yahudiler, 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu'nun ardından yoğun şekilde Yahudi göçü alan Filistin topraklarına göç ederek orada 1948 yılında, henüz kurulmuş olan İsrail Devleti'nin vatandaşı olmuşlardır⁶.

1948 yılından bu yana İsrail ile Filistin arasındaki çatışmalar hiç durulmamıştır. İsrail'in, Filistin topraklarını işgali, ardından yaşanan savaşlar, hukuksuz saldırılar günümüze kadar sürüp gelmiştir⁷. 7 Ekim 2023 tarihinde Filistin merkezli bir direniş örgütü olan Hamas'ın

² Oğuz Demiralp, 'Filistin Sorunu ve Uluslararası Yargı' (2024) (25) Uluslararası Suçlar ve Tarih 17.

³ Sururi Aktaş, 'Modern Doğal Hukuk Bağlamında John Finnis'in Hukuk Teorisi' (2004) 8(1-2) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3.

⁴ Demiralp (n 1) 19.

⁵ Dilaver Nişancı, 'Uluslararası Ceza Hukuku ve Türk Ceza Kanunu Düzenlemesinde Soykırım Suçu' (2021) 8(2) Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD) 228.

⁶ United States Holocaust Memorial Museum, "Postwar Refugee Crisis and the Establishment of the State of Israel," *Holocaust Encyclopedia*, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/postwar-refugee-crisis-and-the-establishment-of-the-state-of-israel>.; TRT Haber, "İsrail'in kurulmasına giden süreç: Balfour Deklarasyonu," *TRT Haber*, 2 Kasım 2023, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israilin-kurulmasina-giden-surec-balfour-deklarasyonu-808955.html>.

⁷ Berdal Aral, 'Uluslararası Hukuk Bağlamında Birleşmiş Milletler'in Batı ve Doğu Kudüs'ün İsrail Tarafından İşgaline Yönelik Tutumu' (2023) 23(1) Journal of IslamicJerusalem Studies 1.

Aksa Tufanı Operasyonu sonrasında bu çatışmada yepyeni bir sürece şahitlik edilmektedir. Operasyonun ardından savaş ilan ederek orantısız biçimde karşılık veren İsrail, o günden beri süren insanlık dışı saldırılarla apaçık bir soykırıma vücut vermektedir⁸.

İsrail’in Gazze’de girişmiş ve sürdürmekte olduğu eylemler; insan haklarına, uluslararası hukuka ve 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nden (Soykırım Sözleşmesi) kaynaklanan yükümlülüklerine aykırılık teşkil etmektedir. Soykırım Sözleşmesi’nden doğan yetkilerine ve yükümlülüklerine dayanarak Güney Afrika Cumhuriyeti (Güney Afrika), 29 Aralık 2023’te Uluslararası Adalet Divanı’na (UAD) İsrail aleyhinde başvuruda bulunmuştur⁹. Her ne kadar uluslararası hukuk altyapısı oluşturularak çatışmalar hukuk nezdinde çözülmeye ve böylece barış tesis edilmeye çalışılsa da kuvveti hukuka tercih eden eylemler sebebiyle uluslararası hukuk kurumları sık sık sınamalara tabi tutulmaktadır. Bugün, hâlâ devam etmekte olan “Güney Afrika v. İsrail” davasını yürütmekte olan Uluslararası Adalet Divanı, ciddi bir uluslararası hukuk sınavı vermektedir¹⁰. Dava sürecinin literatür tarama yöntemiyle inceleneceği bu çalışmada meselenin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle tarihi arka plandan, ardından davaya ilişkin kavramlardan bahsetmek yerinde olacaktır.

I. FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASININ TARİHİ SÜRECİNE KISA BİR BAKIŞ

Filistin meselesi esasen I. Dünya Savaşı sonrasında ağır yenilgiler alan Osmanlı İmparatorluğu’nun bölgeyi terk etmesine kadar dayanır. Sonrasında İngiliz manda hâkimiyetiyle devam eden süreç 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu’nun yayınlanmasının ardından bölgeye Yahudi göçünün artırılmasıyla birlikte 1948 yılında İsrail Devleti’nin 181 sayılı BM kararı neticesinde kuruluşuna kadar gider¹¹. İsrail’in kuruluşuyla başlayan Filistin-İsrail çatışması 1948, 1956, 1967, 1973 yıllarında yaşanan Arap-İsrail savaşlarıyla gitgide daha da derinleşmiştir. İnsan hakları ihlallerinin yoğun biçimde görüldüğü bu çatışmalar 2000’li yıllarda iyice şiddetlenmiştir¹². 2000, 2007, 2012, 2014, 2018, 2021, 2022 yıllarında İsrail’in Gazze’ye yaptığı kara ve hava saldırılarında binlerce Filistinli sivil hayatını kaybetmiş ve

⁸ Miray Azaklı Köse, ‘Gazze’de Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nin Uygulanmasına İlişkin Dava (Güney Afrika v. İsrail)’ iç Ali Kerem Kayhan ve Ali Osman Karaoğlu (edr), Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi, (Adalet 2025) 447.

⁹ Seda Ermiş ve Emine Erden Kaya, ‘İsrail ve Filistin Çatışmalarında Soykırım İddiaları Üzerine Tarihsel Bir İnceleme’ (2024) 6(2) Amasya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Dergisi 195.

¹⁰ Demiralp (n 1) 19.

¹¹ Aral (n 6) 2.

¹² Ermiş ve Erden Kaya (n 8) 195.

İsrail'in Filistin'e ve özellikle Gazze'ye yönelik uluslararası insan haklarına aykırı saldırıları kronikleşmiş bir sorun haline gelmiştir¹³.

Süreç boyunca BM pek çok kararla meseleye müdahil olmuştur. BM, 242 sayılı kararıyla İsrail'e 1967 tarihli savaşta işgal ettiği topraklardan geri çekilmesini buyurmuştur. 1973 tarihli 338 sayılı, taraflar arasında ateşkes yapılmasına dair karar; 2002 tarihli iki devletli çözümü öngören 1397 sayılı karar; 2016 tarihli, İsrail'in işgal ettiği topraklarda zorla yerleşimde bulunmasını yasaklayan 2334 sayılı karar, BM'nin konuya dair kabul ettiği dikkat çekici ve oldukça mühim kararlardır. Fakat günün sonunda, İsrail bu kararların hiçbirisini uygulamamış ve BM de bu kararların uygulanmasını mecbur kılacak ek kararlar almamıştır¹⁴.

BM'nin sürece dair kabul ettiği bir diğer önemli karar da 30 Aralık 2022 tarihinde alınan 77/247 sayılı karardır. "İsrail'in, Doğu Kudüs dâhil işgal altındaki Filistin toprağındaki politikaları ve uygulamaları" başlıklı kararda; İsrail'in sivil bir gruba yönelik saldırıları kınanarak İsrail'in Filistin topraklarındaki işgalinin, Filistin halkının self-determinasyon hakkının mütemadiyen ihlal edilmesinin, Kudüs'ün nüfus bileşenlerinin ve statüsünün değiştirilmesine yönelik uygulamaların sonuçlarının ne olacağına dair, UAD'den tavsiye niteliğinde görüş istenmiştir¹⁵. Ne var ki UAD henüz incelemelerini yapmadan 7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın organize ettiği Aksa Tufanı Operasyonu ile yeni bir dönemece girilmiştir¹⁶.

Tarih boyunca Filistin-İsrail arasında yaşanan çatışmalar ve geçilen aşamalar nazara alındığında Filistin tarafından İsrail'e yönelik gerçekleştirilen operasyonun nedensiz olduğunu söylemek haksızlık olacaktır. İsrail'in kutsal mabetlerden olan Mescid-i Aksa'ya yönelik saygısız eylemleri, Müslüman kadınlara saldırıları ve Gazze'nin abluka altına alınması üzerine 7 Ekim 2023 tarihinde, Filistin kökenli bir direniş hareketi olan Hamas, İsrail'e yönelik birtakım saldırıları kapsayan Aksa Tufanı Operasyonunu gerçekleştirmiştir¹⁷. Operasyonun hemen ertesi günü yayımlanan bir gazete yazısında bu durum "Hamas'ın operasyonunda şaşırtıcı bir şey

¹³ Yalçın Akdoğan, 'İsrail'in Gazze Katliamı: UCM'ye Göre Savaş Suçu mu, Devlet Terörü mü?' (2023) 7(2) Medeniyet ve Toplum Dergisi 200.

¹⁴ Demiralp (n 1) 19-20.

¹⁵ ibid 20.

¹⁶ Akdoğan (n 12) 202.

¹⁷ Fatih Tuna, 'İsrail'in Filistin Topraklarını İşgali: Gazzelilerin Su Hakkının İhlal Edilmesinin Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi' (2024) Özel sayı(2) Ombudsman Akademik 282.

yok” denilerek ifade edilmiş ve geçmişten gelen ve hâlihazırda devam eden koşullara dikkat çekilmiştir¹⁸.

Aksa Tufanı Operasyonu üzerine, İsrail derhal karşılık vermiş, savaş ilanında bulunarak Demir Kılıçlar Operasyonu’nu başlattığını duyurmuştur¹⁹. İsrail, her ne kadar eylemlerinin meşru müdafaa kapsamında olduğunu iddia etse de operasyonun başladığı günden bu yana şiddetli bir şekilde devam eden eylemlerin, meşru müdafaa’nın orantılılık ve gereklilik koşullarını çoktan aşmış olduğu inkâr edilemez biçimde aşîkârdır²⁰. Saldırıları durdurmak için silahlı kuvvete başvurmaktan başka bir seçeneğinin kalmadığını ifade eden gereklilik kriterini incelediğimizde Hamas’ın eylemlerinin aynı gün sona erdiği ve dolayısıyla silah kullanmaya gerek kalmadığı görülmektedir. Orantılılık koşulunun sağlanması için de verilen tepkinin saldırıyla benzer ölçüde olması gerekmektedir ve İsrail’in eylemleri Hamas’ın saldırısının boyutunu çoktan aşmıştır²¹. Keza İsrail’in Filistin topraklarında işgalci devlet olarak bulunduğunu göz önüne aldığımızda Hamas’ın eylemlerini saldırı olarak dahi değerlendirmek mümkün olmamaktadır, bilakis meşru müdafaa eylemi olarak adlandırılması gerekmektedir²². İsrail, eylemlerinin başladığı günden bu yana; Gazze Şeridi’ndeki sivil nüfusu hedef alarak ağır hava saldırıları düzenlemiş, Gazze’nin tüm giriş ve çıkışlarını kapatmış, sivillere yaşadıkları bölgeleri terk etmeleri çağrısında bulunarak 2 milyonu aşkın sivil yer değiştirmeye zorlamış, yaşam alanlarını kullanılamayacak hale getirmiştir. Bunun yanı sıra; sivillerin sığındığı okulları ve çadır kamplarını, sağlık hizmeti veren tüm hastaneleri, ambulansları, cami ve kilise gibi ibadet alanlarını, yardım kuruluşlarını, çarşı ve pazar yerlerini de hedef almıştır²³. Gazze’de bulunan sivillerin temel ihtiyaçlara, elektrik, yakıt gibi enerji kaynaklarına erişimleri de İsrail tarafından engellenmiştir²⁴. Resmi rakamlara göre saldırılarda bugüne dek çoğu kadın ve

¹⁸Somdeep Sen, ‘There is nothing surprising about Hamas’s operation’ (Al Jazeera Sitesi, 8 Ekim 2023) <<https://www.aljazeera.com/opinions/2023/10/8/there-is-nothing-surprising-about-hamass-operation>> Erişim Tarihi 20 Nisan 2025.

¹⁹ Tuna (n 16) 283.

²⁰ Yasin Çağlar Kaya ve Abdullah Kayar, ‘Uluslararası Hukuk Çerçevesinde İsrail-Filistin Çatışması: Devlet Dışı Aktörler ve Meşru Müdafaa’ (2024) 10(2) Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi 215.

²¹ Yücel Acer ve Fethullah Bayraktar, 7 Ekim 2023 ve Sonrası İsrail’in Gazze’ye Saldırıları ve Uluslararası Hukuk (SETA Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2024) 11-12.

²² ibid 11.

²³ Akdoğan (n 12) 202.

²⁴ Anadolu Ajansı, ‘İsrail’in Gazze’ye Saldırıları Yeniden Başlatmasına Dünyadan Tepkiler’ (Anadolu Ajansı Sitesi 18 Mart 2025) <<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazze-ye-saldirilari-yeniden-baslatmasina-dunyadan-tepkiler/3512510>> Erişim Tarihi 25 Nisan 2025.

çocuklardan oluşan 66 bin 97 sivil hayatını kaybetmiş, 168 bin 536 kişi de yaralanmıştır²⁵. Açlığın bir silah olarak kullanıldığı Gazze’de 455 sivil yalnızca açlık nedeniyle hayatını kaybederken açlıktan kurtulmak üzere yardım noktalarına giden sivillerin açıkça ve kasten hedef alınmasıyla gerçekleşen sistematik saldırılarda ise bugüne dek 2 bin 576 kişi yaşamını yitirmiştir²⁶.

Tüm bunlar ele alındığında İsrail’in, Gazze’de bir soykırım gerçekleştirdiğini söylemek hiç de zor değildir. Güney Afrika, bu eylemlerin sürüp gitmesi üzerine 29 Aralık 2023 tarihinde UAD’ye Soykırımın Sözleşmesi’ne dayanarak başvuruda bulunmuş ve İsrail aleyhine açılan ilk davayı ikame etmiştir²⁷. UAD nezdinde yapılan inceleme hâlâ sürmektedir.

II. 1948 TARİHLİ SOYKIRIM SUÇUNUN ÖNLENMESİ ve CEZALANDIRILMASI SÖZLEŞMESİ

İnsanoğlunun devletlerin egemenlik hakkının sınırlarını belirleyerek uluslararası kamu düzenini ve barışı sağlama ihtiyacının yansımaları 1648 Westfalya Antlaşması ile kendini göstermeye başlamıştır. Azınlık grupların korunmasına ilişkin ilk düzenlemelerin yapılması bakımından önem arz eden bu antlaşma, soykırım yasağına benzer kimi işaretler barındırsa da geniş kapsamlı, spesifik ve süregiden hukuki tanımlamalar ve düzenlemeler ortaya koyamamıştır. Uluslararası insan haklarının, uluslararası suçların ve kati uluslararası hukuki düzenlemelerin hayata geçirilmesi neredeyse üç asır sonra 20. yy ortalarında mümkün olabilmıştır²⁸.

İnsanlığa karşı suçların hukuki düzenlemelerde yer almaya başladığı ilk yıllarda soykırım suçu da bu başlık altında ele alınmaktaydı. Soykırım suçunun, ayrı bir suç olarak ilk kez düzenlenmesi II. Dünya Savaşı’nda yaşanan ağır dramın ve özellikle de Yahudilerin soykırımı uğramasının hemen sonrasına tekabül etmektedir. Bu katliamı bizzat yaşayan Polonyalı Yahudi hukukçu Raphael Lemkin, soykırım kavramını ortaya atan ilk kişidir²⁹. Yunancada “ırk” anlamına gelen *genos* kelimesi ile Latince “öldürme” anlamına gelen *cide*

²⁵ Anadolu Ajansı, ‘İsrail’in Ablukası Nedeniyle Kıtık Yaşanan Gazze’de Açlıktan Ölenlerin Sayısı 455’e Yükseldi’ (Anadolu Ajansı Sitesi 2 Ekim 2025) < <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-ablukasi-nedeniyle-kitlik-yasanan-gazze-de-acliktan-olenlerin-sayisi-455-e-yukseldi/3703890>> Erişim Tarihi 2 Ekim 2025.

²⁶ ibid.

²⁷ Demiralp (n 1) 21.

²⁸ Rabia Beyza İnan, ‘Uluslararası Ceza Yargılamalarında İnsanlığa Karşı Suçlar ve Soykırım Suçu’ (2023) 1(1) Uluslararası Ceza Hukuku Dergisi 66.

²⁹ Nişancı (n 4) 229.

kelimesini birleştirerek soykırım (genocide) kavramını türeten Lemkin, bu kavrama ilk kez 1944 yılında *Axis Rule in Occupied Europe* adlı eserinde yer vermiştir³⁰. Lemkin aynı zamanda, soykırım suçunun bir devlet tarafından ya da devletin göz yumması suretiyle işlenmesi halinde devlet yöneticilerinin yargılanacağı bir uluslararası mahkemenin kurulması gerektiği kanaatindeydi³¹. Soykırım kavramı ilk kez 1945-46 yıllarında Nürnberg Mahkemelerinin iddianamelerinde hukuki uygulama alanı bulmuştur³². Nürnberg Mahkemeleri, barışa karşı suçlar ve insanlığa karşı suçlar adı altında uluslararası suçların düzenlenmesi bakımından bir dönüm noktası teşkil etse de soykırım suçu henüz hukuki düzenlemelerde yer bulamamıştır³³.

Soykırım suçunun ilk kez bir hukuki metinde yer alması BM Genel Kurulu’nun 11 Aralık 1946 tarihinde aldığı 96(1) sayılı kararı ile olmuştur³⁴. Kararın sonuç bildirgesinde; soykırım suçunun BM’nin ruhuna aykırı olduğu, tüm milletleri ilgilendiren bir mesele olduğu, üye devletlerin bu suçu önlemek ve cezalandırmak için mevzuat düzenlemeleri yapmaları gerektiği ifade edilmiş ve bunun yanı sıra ilgili BM organının da buna yönelik sözleşme hazırlaması istenmiştir. Bu kararın bir gereği olarak Soykırım Sözleşmesi hazırlanarak 9 Aralık 1948 tarihinde BM Genel Kurulu’nun 260 A(3) sayılı kararı ile kabul edilmiştir³⁵. Başlangıç kısmında 1946 tarihli 96(1) sayılı karar içeriğine atıfta bulunan Soykırım Sözleşmesi, 13. maddesi gereğince 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir³⁶. BM Genel Kurulu’nda meydana gelen fikir birliği ile suç kabul edilerek yasaklanan soykırım fiili, uluslararası düzlemde güvenceye kavuşmuş ve soykırım yasağı içselleştirilerek hukukun temel normlarından biri haline gelmiştir³⁷.

Soykırım Sözleşmesi’nin 1. maddesi ile soykırım suçu, ilk kez müstakil bir suç olarak tanımlanmış ve hem savaş hem de barış zamanlarında işlenmesi durumunda sözleşmecî

³⁰ Nilüfer Önen, ‘Soykırım Yapan Devlet Terörizmi: Ruanda Örneği’ (2023) 3(1) *Africana: İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi* 18.

³¹ William A. Schabas, ‘Genocide in International Law: The Crimes of Crimes’, (Cambridge University Press, 2003), 370.

³² Bilal Süslü, ‘Soykırım Yasağı Normunun Yaşam Döngüsü: Aktörler, Motivasyonlar ve Mekanizmalar’ (2023) (24) *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History* 83.

³³ Antonio Cassese, *International Law*, (2003) 36.

³⁴ Nişancı (n 4) 229.

³⁵ Tolgahan Alpyavuz, ‘Soykırım Suçu’ (2009) 5(1) *Journal of Naval Science and Engineering* 51.

³⁶ Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (Soykırım Sözleşmesi) (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, kabul tarihi: 9 Aralık 1948, yürürlüğe giriş tarihi: 12 Ocak 1951) <<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf>> Erişim Tarihi 23 Nisan 2025.

³⁷ Süslü (n 29) 96.

devletler tarafından önlenmesi ve cezalandırılması gerekliliğinden bahsedilmiştir³⁸. Sözleşmenin 2. maddesinde soykırım suçu, “ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla”; öldürme, ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verme, fiziksel varlığı ortadan kaldırmak maksadıyla yaşam şartlarını değiştirme, doğumları engelleyici tedbirler alma, gruba mensup çocukları zorla başka bir gruba nakletme fiillerinin işlenmesi olarak tanımlanmıştır³⁹.

Soykırım Sözleşmesi, sözleşmedeki fiillere uyma yükümlülüğünü devletlere yükleyerek devletleri bu yükümlülüklerin ihlali halinde sorumlu olacak bir hukuk kişisi haline getirmiştir. Başka bir deyişle, bu sözleşmeyle birlikte devletler de uluslararası hukuk ihlallerinden sorumlu tutulabilecektir⁴⁰. Devletlerin sorumluluğu sözleşmenin 9. maddesinde düzenlenmiştir⁴¹. Bu maddeye göre sözleşmeye taraf olan devletler arasında, sözleşmenin yorumlanması, uygulanması ya da yerine getirilmesi; ayrıca 2. madde kapsamındaki soykırım fiillerinden ya da 3. maddede belirtilen soykırımda bulunma, soykırımda bulunulması için işbirliği yapma, soykırımda bulunulmasını doğrudan ve aleni olarak kışkırtma, soykırımda bulunmaya teşebbüs veya iştirak etme fiillerinden kaynaklı olarak meydana gelen, bir devletin sorumluluğu ile ilgili olarak bir uyuşmazlık çıkması durumunda, uyuşmazlığa taraf olan devletlerden birinin talebi üzerine, uyuşmazlık konusu UAD’nin önüne getirilebilir⁴². Bu madde ile devletlere tanınan tek taraflı başvuru imkânı ile birlikte UAD devletler arası uyuşmazlığı inceleyerek hukuki bir nitelendirme yapmakla yetkilendirilmiştir. Dikkat etmek gerekir ki UAD’nin inceleme yetkisi bireyler için değil, yalnızca devletler için söz konusudur⁴³.

Güney Afrika’nın 29 Aralık 2023 tarihinde UAD’ye yaptığı başvuru ile İsrail aleyhine açtığı dava da Soykırım Sözleşmesi’nin 9. maddesine dayanmaktadır⁴⁴. Soykırım suçunun bir *jus cogens* kuraldan kaynaklanan *erga omnes* nitelikte bir yükümlülüğün ağır ve ciddi ihlali anlamına gelmesi ve 9. maddenin devletlere yükümlülük getirerek UAD’yi de otomatik yetkili

³⁸ Nişancı (n 4) 230.

³⁹ Soykırım Sözleşmesi, madde 2.

⁴⁰ Ozan Değer, ‘Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı’nın Bosna-Hersek v. Sırbistan-Karadağ Kararı’ (2009) 6(22) Uluslararası İlişkiler 61.

⁴¹ Bahadır Bumin Özarlan, ‘Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Açısından Hocalı Katliamı’ (2014) 4(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 187.

⁴² Soykırım Sözleşmesi, madde 9.

⁴³ Özarlan (n 38) 203.

⁴⁴ Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v Israel), Application, 29 December 2023 <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231228-app-01-00-en.pdf>>

kılması sebebiyle Güney Afrika bu başvuruyu yapmaya yetkilidir⁴⁵. Keza, Güney Afrika da başvuru için sunduğu belgede soykırım yasağının *jus cogens* niteliğine ve Soykırım Sözleşmesi kapsamında devletlerin uymakla yükümlü olduğu yükümlülüklerin *erga omnes* nitelikte olmasına vurgu yaparak başvurusunu Soykırım Sözleşmesi’nin 9. maddesine ve soykırım suçunun *jus cogens* kuralın ihlalinden kaynaklanan *erga omnes* nitelikte yükümlülük getirmesine dayandırmıştır⁴⁶.

A. SOYKIRIM YASAĞININ *JUS COGENS* NİTELİĞİNDE OLMASI

Uluslararası hukuk düzenlemeleri yapılırken dikkati çeken en belirgin eksikliklerden birisi bütün devletler için bağlayıcı olan anayasal nitelikteki normların eksikliği olmuştur. Bu eksikliğin giderilmesi maksadıyla zaman içerisinde uluslararası hukukun genel ilkeleri, *jus cogens* ve *erga omnes* yükümlülükler ortaya çıkmıştır⁴⁷.

İlk kez 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi ile düzenlenen *jus cogens*; kati olarak uygulanma zorunluluğu bulunan, kendisine aykırı düzenleme yapılamayacak olan bağlayıcı kuralları ifade etmektedir⁴⁸. Emredici kurallar olarak da ifade edebileceğimiz bu kurallar, Sözleşme’nin “bir milletlerarası emredici hukuk normu ile çatışan antlaşmalar” başlıklı 53. maddesinde “bir bütün olarak Devletlerin milletlerarası toplumunun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur.” olarak tanımlanmıştır⁴⁹. Bu madde metninden de anlaşıldığı üzere *jus cogens* normlar uluslararası hukuk normlarında bir hiyerarşi oluşturur ve hem devletler hem de uluslararası toplumun tamamı bu kuralları ihlal etmemekle yükümlüdür. Devletler ve uluslararası toplum, *jus cogens* kuralların ağır ihlallerini tanımayacak, sürdürülmesine yardım

⁴⁵ Hakkı Hakan Erkiner, ‘İsrail’in Yargılanması ve Mevcut Uluslararası Hukuki Vaziyet’ (Platform Sitesi 20 Mart 2024) <<https://platform.ilke.org.tr/analiz/israil-in-yargilanmasi-ve-mevcut-uluslararasi-hukuki-vaziyet>> Erişim Tarihi 24 Nisan 2025.

⁴⁶ South Africa v. Israel, 12.

⁴⁷ Kemal Başlar, ‘Uluslararası Hukukta ‘Erga Omnes’ Kavramı’ (2011) 22(2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 75.

⁴⁸ Gözde Kılıç Yaşın, ‘Soykırımı Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Çerçevesinde Devletin Sorumluluğu’ (2024) 5(2) Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi 408.

⁴⁹ Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi (Vienna Convention on the Law of Treaties, kabul tarihi: 23 Mayıs 1969, yürürlüğe giriş tarihi: 27 Ocak 1980) madde 53 <<https://www.turkishgreek.org/index.php/kuetuephane/item/140-viyana-andlasmalar-hukuku-soezlesmesi>> Erişim Tarihi 24 Nisan 2025.

etmeyecek ve sonlandırılması için gayret edecektir⁵⁰. *Jus cogens* kurallar uluslararası düzenin ve barışın tesis edilmesi için ehemmiyet taşıdığından tüm devletler bu kurallara uymak zorundadır⁵¹. Sözleşme'nin 64. maddesinde ise *jus cogens* kurallar ile çatışan antlaşmaların batıl hale geleceği düzenlenmiştir⁵². Bu kurallara aykırı olarak yapılan hukuki işlemler, uluslararası sözleşmeler geçersiz olacaktır⁵³.

Jus cogens kuralların hangi kuralları kapsadığı Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin metninde açıkça belirtilmemiştir. *Jus cogens* kuralların neler olduğu tartışılmaktadır fakat soykırım yasağı tartışmasız şekilde *jus cogens* olarak kabul edilmektedir⁵⁴. UAD, 1951 yılındaki *ICJ Reports, 1951, para. 23* numaralı kararında soykırımın doğası gereği yasak olduğu yorumunu yapmıştır⁵⁵. 1993 yılında Bosna Hersek'in soykırım iddiasıyla UAD'ye yaptığı başvuru üzerine yapılan incelemede Yargıç Lauterpacht görüş belirterek soykırım yasağının *jus cogens* niteliğinde olduğunu ve bu haliyle uluslararası hukuk teamüllerinden ve antlaşmalardan üstün olduğunu ifade etmiştir⁵⁶. 1996 yılında *ICJ Judgment, Preliminary Objections, 11 July 1996, para. 616* kararıyla yasağın *erga omnes* niteliğinden bahsedilmiş ve son olarak 2006 tarihli *ICJ Judgment, (Democratic Republic of Congo v. Rwanda) 3 February 2006, para. 64* kararında soykırım yasağının *jus cogens* niteliği UAD tarafından kabul edilmiştir⁵⁷. Uluslararası hukukun en temel ilkelerinden olan soykırımı önleme yükümlülüğü, *jus cogens* niteliği ile tüm devletler için bağlayıcıdır, uluslararası toplumun tamamına karşı yerine getirilmelidir ve bu yükümlülüğün ihlal edilmesi durumunda tüm devletler buna karşı harekete geçebilmektedir⁵⁸.

B. SOYKIRIM YASAĞININ *ERGA OMNES* NİTELİKTE OLMASI

Uluslararası hukukun anayasal nitelikte normlarını ifade eden kavramlardan biri de *erga omnes* kavramıdır⁵⁹. *Erga omnes* yükümlülükler, *jus cogens* kurallardan doğmaktadır⁶⁰. Latince

⁵⁰ Ümmühan Elçin Ertuğrul, 'Geçici Koruma ve Mülteci Yükünün Paylaşılmasındaki Normatif Boşlukların Giderilmesiyle İlgili Öneriler' (2022) 80(2) İstanbul Hukuk Mecmuası 655.

⁵¹ Kılıç Yaşın (n 46) 416.

⁵² *Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi*, madde 64.

⁵³ Kılıç Yaşın (n 46) 416.

⁵⁴ Ertuğrul (n 48) 673.

⁵⁵ Kılıç Yaşın (n 46) 410.

⁵⁶ *ibid* 416.; ICJ, Separate Opinion of Lauterpacht (ICJ Reports, 1993) para. 101-104.

⁵⁷ *ibid* 410.

⁵⁸ Nişancı, (n 4) 230.

⁵⁹ Başlar (n 45) 79.

⁶⁰ Alpyavuz (n 32) 51.

kökenli olan kavram “herkese karşı” anlamına gelmektedir. Herkese karşı ileri sürülebilen yükümlülükler olması hasebiyle bu şekilde kavramlaştırılmıştır. *Jus cogens* ve *erga omnes* kuralların her ikisi de kamu düzenine ilişkin olsa ve belli noktalarda örtüşüyor olsa da *erga omnes* yükümlülüklerin *jus cogens* kurallardan daha geniş olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir deyişle her *jus cogens* kuralı bir *erga omnes* yükümlülük doğurur fakat her *erga omnes* yükümlülük, bir *jus cogens* kuralından doğmak zorunda değildir⁶¹. *Erga omnes* nitelikteki kurallar; evrensel, devletler için bağlayıcı, uygulanmalarında tüm devletlerin menfaati olan ve üçünü taraflara karşı ileri sürülebilecek kurallardır⁶².

1970 yılında görülen *Barcelona Traction* davasında UAD, herkese karşı sorumlu olunan ve korunmasında tüm devletlerin menfaati bulunan yükümlülüklerle işaret ederek *erga omnes* kavramını ilk kez ortaya atmıştır⁶³. UAD, bu kararda bir devlete karşı sorumlu olmak ile uluslararası toplumun tamamına karşı sorumlu olmak arasında bir ayrıma giderek *erga omnes* yükümlülüklerin çerçevesini belirlemiştir. Buna göre, *erga omnes* yükümlülük, bir devletin kendisiyle ortak değerleri paylaşmakta olduğu uluslararası topluma karşı taşımakta olduğu ve ihlal edilmesi halinde tüm devletlerin harekete geçmesine imkân tanıyan yükümlülüklerdir⁶⁴.

Soykırım yasağı da *erga omnes* nitelikte bir yükümlülüktür. Soykırım Sözleşmesi tarafından belirlenen yükümlülükler *erga omnes* yükümlülüklerdir ve bu yükümlülükler eylemin meydana geldiği ülke ile sınırlı olmayıp tüm devletler soykırım suçunu önlemek ve cezalandırmakla yükümlüdür. Nitekim UAD, Bosna Hersek’in Yugoslavya aleyhine açtığı davada, Yugoslavya’nın yetkiye ilişkin ilk itirazlarını reddederek Soykırım Sözleşmesi’nde düzenlenen hak ve yükümlülüklerin *erga omnes* nitelikte olduğunu ve soykırım suçunun önlenmesi ve cezalandırılmasının yalnızca belirli bir ihtilafla ilgili olmadığını belirtmiştir⁶⁵. Gambia v. Myanmar davasında UAD, *erga omnes* yükümlülüklerden söz etmek için bir devletin mutlaka doğrudan zarara uğramış olması gerekmediği yönünde yeni bir görüş de

⁶¹ Ertuğrul (n 48) 674.

⁶² Kılıç Yaşın (n 46) 417.

⁶³ Elif Çelik, ‘Uluslararası Adalet Divanı ve İnsan Hakları İlişkisinde Süregidenler ve Yenilikler’ (2024) 10(2) AndHD 459.; International Court of Justice (ICJ), ‘Barcelona Traction, Light and Power Co.’ (Belçika v. İspanya), 5 Şubat 1970, para. 34 <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/50/050-19700205-JUD-01-00-EN.pdf>>

⁶⁴ Kılıç Yaşın (n 46) 417.

⁶⁵ ibid 418.; bkz. ICJ, Judgement, Preliminary Objections, 11 Julay 1996, s. 615.

eklemiştir. Başka bir deyişle, soykırım suçu söz konusu olduğunda doğrudan zarar görmemiş herhangi bir devlet de uyuşmazlığı UAD'nin önüne getirebilecektir⁶⁶.

Güney Afrika da UAD'de İsrail aleyhine yaptığı başvuruda *jus cogens* ve *erga omnes* nitelikteki yükümlülüklerinden kaynaklanan yetkisine dayanmıştır. Buna göre her ne kadar Güney Afrika Soykırım Sözleşmesi'nde düzenlenen kuralların ihlalinin dolaylı doğrudan bir zarara uğramamışsa da soykırım yasağının *jus cogens* niteliği ve bunun ihlalinin doğan *erga omnes* yükümlülükler nedeniyle uyuşmazlığı UAD önüne götürmeye yetkilidir⁶⁷.

III. GÜNEY AFRİKA v. İSRAİL DAVASI

Filistin'in Gazze Şeridi'nde yaşanan insanlık dramı, şiddetin her geçen gün dozunu artırmasıyla birlikte soykırım olarak adlandırmakta hiç de tereddüt etmeyeceğimiz bir raddeye gelmiş, uluslararası hukuk gereğince tüm devletlere tarihi bir yükümlülük yüklemiştir. Tarihin ve uluslararası hukukun bu çağrısına kulak vererek İsrail Devleti'nin yargılanması yolunda adım atan ilk devlet Güney Afrika Cumhuriyeti olmuştur. 29 Aralık 2023 tarihinde Güney Afrika, Gazze şeridindeki Filistinlilere yönelik eylemleriyle Soykırım Sözleşmesi'nden doğan yükümlülüklerini ihlal ettiği gerekçesiyle İsrail aleyhine başvuruda bulunmuştur⁶⁸. Tüm ülkeler içerisinde diğerlerinin değil de Güney Afrika'nın başvuru yapmış olması akıllara Güney Afrika'da uzun yıllar *apartheid* (ırk ayrımcılığı) rejiminin hüküm sürmüş olmasını getirmektedir⁶⁹. Güney Afrika toplumu, kendi ülkelerindeki *apartheid* rejiminin destekçisi olan İsrail Devleti'ni de *apartheid* rejimi olarak kabul etmekte ve İsrail'in Filistinlileri sürmesi, evlerine ve arazilerine el koyması, geçişlerini sınırlandırması, duvarlar inşa etmesi gibi uygulamaları, maruz kaldıkları rejimin uygulamalarına benzetmektedir. Keza, Mandela yönetimi dönemi ve sonrasında Güney Afrika, İsrail'in Gazze'ye yönelik daha evvelki saldırılarında da resmi kanallar dâhil olmak üzere farklı biçimlerde tepkisini göstermiştir⁷⁰. Bu davranış biçiminde etkili olan diğer bir unsurun da Güney Afrika ve Filistin'in tarihi bağları

⁶⁶ Çelik (n 61) 475.; ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar), T. 22 Temmuz 2022, s. 477, para. 109, 111, 112 <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/178/178-20220722-jud-01-00-en.pdf>>.

⁶⁷ Çelik (n 61) 475.; UAD. Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (Güney Afrika v. İsrail).

⁶⁸ ICJ, The Republic of South Africa Institutes Proceedings against the State of Israel and Requests the Court to Indicate Provisional Measures, Order of 29 December 2023, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231229-pre-01-00-en.pdf>.

⁶⁹ Azaklı Köse (n 7) 463.

⁷⁰ Yunus Emre Erdölen, 'Peki Neden Güney Afrika?' (Serbestiyet Sitesi 27 Ocak 2024) <<https://serbestiyet.com/gunun-yazilari/peki-neden-guney-afrika-155653/>> Erişim Tarihi 30 Mayıs 2025.

olduğu düşünülmektedir. Güney Afrika’daki kurtuluş örgütü Afrika Ulusal Konseyi ile Filistin Kurtuluş Örgütü’nün benzerlikler göstermesi ve Hamas’la yakın olması gibi nedenler iki toplumu birbirine yakınlaştırmaktadır⁷¹.

Güney Afrika, 29 Aralık 2023 tarihinde yaptığı başvuruda, detaylı hukuki gerekçelerini içeren muhtırasını (memorial) daha sonra sunmak üzere esas vakıalara dayanan bir belge sunmuştur⁷². Bu belgede yer alan ifadelere göre, “İsrail’in eylem ve ihmalleri... ulusal, etnik, ve dini bir grup olan Filistinlilerin bir parçası olarak Gazze’de yaşayan Filistinlilerin yok edilmesi özel kastı ile işlendiğinden... soykırım niteliği taşımaktadır.” ve “İsrail’in – devlet organları, devlet görevlileri ve İsrail’in talimatı, yönlendirmesi, kontrolü veya etkisi altında hareket eden diğer kişi ve birimler vasıtasıyla – Gazze’deki Filistinlilere karşı gerçekleştirdiği eylemleri, Soykırım Sözleşmesi’nden kaynaklanan yükümlülüklerinin ihlalidir.”⁷³ Bunun yanı sıra, İsrail’in, özellikle 7 Ekim 2023 sonrasında, soykırımın önlenmesi ve soykırımın doğrudan ve aleni olarak kışkırtılmasını soruşturmak bakımından başarısız olduğu ve Gazze’de yaşayan Filistin halkına karşı soykırım faaliyetlerinde bulunmuş, bulunmakta ve bulunacağı konusunda tehlike oluşturduğu belirtilmiştir⁷⁴.

Güney Afrika, yaptığı başvuruda, İsrail’in hem bizzat devlet organları aracılığıyla hem de yönetimi, talimatı, kontrolü altında hareket eden organlar aracılığıyla çeşitli soykırım fiillerine vücut verdiğini iddia etmiştir. Buna göre İsrail, Soykırım Sözleşmesi’nin 1, 3, 4, 5 ve 6. maddelerini ihlal etmekte ve bu maddelerde sayılan soykırımda bulunma, gizli plan yapma, soykırıma kışkırtma, teşebbüs ve iştirak fiillerinden her birini işlemektedir⁷⁵. Güney Afrika, başvurusunda soykırımın maddi unsuruna ilişkin olarak da detaylı iddialara yer vermiştir. Gazze’deki Filistinlilerin öldürülmesi, büyük çoğunluğunun evlerinden topluca çıkarılması ve yerlerinden edilmesi, Gazze’deki Filistinlilere psikolojik travma, sakat bırakma ve insan dışı muameleyi de kapsayan ciddi bedensel ve zihinsel zarar verilmesi, Gazze’de kuşatma altında

⁷¹ Yusuf Özkan, ‘İsrail-Filistin Sorunu ve Güney Afrika’nın Lahey’de Açtığı ‘Soykırım’ Davası: İsrail ‘Gazze’de Sivilleri Korumak İçin Operasyon Yapıyoruz’ (BBC Türkçe Sitesi 12 Ocak 2024) <<https://www.bbc.com/turkce/articles/ckr88lgn3eko>> Erişim Tarihi 30 Mayıs 2025.

⁷² Azaklı Köse (n 7) 465.

⁷³ ICJ, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*, Case No. 192, Provisional Measures, Order of 29 December 2023, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231229-pre-01-00-en.pdf>.

⁷⁴ ibid.

⁷⁵ Azaklı Köse (n 7) 486-487.; Yücel Acer, ‘Uluslararası Adalet Divanı’nın İsrail’e Karşı Önleyici Tedbirler Kararı’ (2024) 8(87) Kriter Dergi <<https://kriterdergi.com/dis-politika/uluslararasi-adalet-divaninin-israile-karsi-onleyici-tedbirler-karari>> Erişim Tarihi 31 Mayıs 2025.

olan sivililerin yaygın biçimde açlığa, kıtlığa ve susuzluğa maruz kalmasına sebep olunması, Gazze'deki Filistinlilerin yeterli barınak, giyecek, temizlik, su ve tıbbi malzemeye erişmekten yoksun bırakılması, Gazze'de yaşama imkanının yok edilmesi ve doğumların engellenmesi amacıyla önlemler alınması eylemlerinin gerçekleştirildiği somut olaylar ve istatistiksel verilere dayanarak açıklanmıştır⁷⁶.

Güney Afrika, bunlara ek olarak, İsraili yetkililerin Gazze'deki Filistinlilere yönelik soykırım özel kastını (*dolus specialis*) gösteren ifadelerine de ayrı bir başlık altında yer vermiştir⁷⁷. İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun “*Düşmanlarımıza daha önce görülmemiş bir kuvvetle saldırıyoruz.*”, “*İsrail'i yok etmeye çalışan kana susamış canavarları yenmek*”, “*Aydınlığın çocukları ve karanlığın çocukları, insanlık ile orman kanunları arasındaki bir mücadele*” şeklindeki ifadeleri⁷⁸; İsrail Devlet Başkanı Isaac Herzog'un “*Sivillerin dâhil olmadığını düşünmek kesinlikle doğru değil, onların bel kemiğini kırana dek savaşıcağız.*” şeklindeki ifadesi⁷⁹, İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın “*Gazze'ye tam abluka uyguluyoruz. Su yok, yakıt yok, elektrik yok, yiyecek yok. Her şey kapalı. İnsan hayvanlarla savaşıyoruz ve ona göre davranıyoruz.*” şeklindeki ifadesi⁸⁰ ile birlikte İsrail Milli Güvenlik Bakanı, Enerji ve Altyapı Bakanı, Ordu Koordinatörü gibi pek çok üst düzey yetkilinin ifadelerini de içeren söylemler soykırım özel kastını işaret eden deliller olarak belgede sunulmuştur⁸¹.

Güney Afrika, sunduğu tüm somut vakıalar sebebiyle Gazze'de telafisi güç zararlar doğabileceği endişesi ile diğer taleplerinin yanı sıra Divan Statüsünün 41. maddesi ve Divan Usul Kurallarının 73, 74 ve 75. maddeleri uyarınca acilen ihtiyari tedbir kararı alınması talebinde bulunmuştur⁸². Divan Statüsü 41. madde ve Divan Usul Kuralları 75. madde gereğince Divan, gerekli gördüğü hallerde tarafların haklarını korumak için talep üzerine ya da re'sen geçici tedbirlere karar verebilir. Divan Usul Kurallarının 74. maddesine göre ise geçici tedbirler alınmasının talep edilmesi durumunda bu talep öncelikli olarak incelenir⁸³.

⁷⁶ ICJ, *Application Instituting Proceedings: Republic of South Africa v. State of Israel*, 28 Aralık 2023, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-2023-1228-app-01-00-en.pdf>.

⁷⁷ ICJ, *Application Instituting Proceedings*, 140. sayfa vd.

⁷⁸ ICJ, *Application Instituting Proceedings*, para. 101.

⁷⁹ Ibid., para. 101.

⁸⁰ Ibid., para. 101.

⁸¹ Ibid., para. 101.

⁸² ICJ, *Application Instituting Proceedings*, para. 112.

⁸³ Azaklı Köse (n 7) 481.

Güney Afrika, “Filistin halkının Soykırım Sözleşmesi’nden kaynaklanan haklarına karşı daha fazla ağır ve telafisi imkânsız zararların verilmesinin önlenmesi” ve “İsrail’in Soykırım Sözleşmesi uyarınca soykırımda bulunmama ve soykırımın önlenmesi ve cezalandırılması yükümlülüklerine uygun davranmasının sağlanması” amacıyla alınmasını istediği geçici tedbir taleplerini, gerekçesini detaylıca açıkladıktan sonra dokuz maddede sıralamıştır⁸⁴. Bu talepler özetle, İsrail Devleti’nin Gazze’ye yönelik askeri operasyonlarını derhal askıya alması, kendi kontrolü, talimatı, etkisi altında hareket eden tüm kişi ve kurumların bu türden eylemlerini önlemesi ve cezalandırması, Soykırım Sözleşmesi’nin 2. fıkrası kapsamındaki tüm eylemlere son vermesi; Gazzelilerin sürülmesi, insani yardım ve medikal malzemelerin girişlerinin engellenmesi, Gazze’deki yaşamın yıkıma uğratılması gibi sonuçlara sebebiyet veren eylemlerin engellenmesi için her türlü tedbirin alınması, soykırımın delillerinin muhafaza edilmesi ve tüm bu tedbirlerin alındığına dair bir rapor sunulması şeklindedir⁸⁵. İsrail, geçici tedbir taleplerinin reddedilmesini ve davanın düşürülmesini talep etmişse de bu talebi reddedilmiştir.

Geçici tedbir taleplerine ilişkin ilk kararını başvurudan yaklaşık bir ay sonra 26 Ocak 2024 tarihinde açıklayan UAD öncelikle *prima facie* yetki incelemesi yaparak davaya bakmaya yetkili olduğuna karar vermiş ve burada Ukrayna v. Rusya davasında vermiş olduğu karara göndermede bulunmuştur⁸⁶. UAD, geçici tedbir kararlarına ilişkin yaptığı incelemede Güney Afrika’nın sunmuş olduğu maddi unsurlar, somut vakıalar, İsraili yetkililerin açıklamaları ile birlikte BM, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), UNRWA yetkililerin açıklamalarını ve bu kuruluşların yayımladığı raporları da ele almıştır. Yaptığı incelemeler neticesinde UAD, Gazzelilerin var olma ve yaşama hakkına yönelik onarılması güç zararlar doğması tehlikesi sebebiyle aciliyet olduğu kanaatine varmıştır⁸⁷. Bu karar soykırımın kesin kabulü anlamına gelmese de soykırımın işlendiği yönünde ciddi şüphe olduğu yönünde kanaat belirtmesi açısından önemlidir⁸⁸.

⁸⁴ ICJ, *Application Instituting Proceedings*, 28 Aralık 2023, 190-192. sayfalar.

⁸⁵ ibid.; Acer (n 73). ; Muharrem Kılıç, ‘İsrail’in Hukuk Tanımazlığı Karşısında Uluslararası Yargı Düzeninin ve BM Yapısının İşlevsizliği’ (2024) 8(87) Kriter Dergi <<https://kriterdergi.com/dis-politika/israilin-hukuk-tanimazligi-karsisinda-uluslararasi-yargi-duzeninin-ve-bm-yapisinin-islevsizligi>> Erişim Tarihi 31 Mayıs 2025.

⁸⁶ Acer (n 73).

⁸⁷ International Court of Justice, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*, Provisional Measures, 26 Ocak 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>.

⁸⁸ Acer (n 73).

Tüm bu değerlendirmeler ışığında UAD, İsrail hakkında geçici tedbirlere hükmederek İsrail'in Soykırım Sözleşmesi'nden kaynaklanan yükümlülükleri uyarınca Gazze'deki Filistinlilere yönelik olarak Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamındaki fiillerin işlenmesini gerekli tüm tedbirleri alarak önlemesine, İsrail Ordusu'nun bu fiilleri işlemesini derhal engellemesine, Gazze'deki Filistinlilere yönelik soykırımın doğrudan ve aleni olarak kışkırtılmasını önlemesi ve cezalandırmasına, Gazze'deki Filistinlilerin maruz kaldığı olumsuz yaşam koşullarına bağlı olarak acil ihtiyaç duyulan ana hizmetleri ve insani yardımı sağlamak amacıyla derhal etkili tedbirler almasına, yıkımın önlenmesi ve soykırım iddialarına ilişkin kanıtların muhafaza edilmesine yönelik etkin tedbirler almasına karar vermiştir. Yine kararda İsrail'in geçici tedbirlerin uygulanmasına ilişkin olarak hazırlayacağı raporu bir ay içinde UAD'ye sunmasına hükmedilmiştir⁸⁹. Güney Afrika'nın geçici tedbir kararlarına ilişkin talepleri arasında ilk sırada olan, İsrail'in Gazze içindeki ve Gazze'ye yönelik tüm askeri operasyonlarını derhal durdurmasına ilişkin geçici tedbir kararı verileceğine dair uluslararası kamuoyunda büyük bir beklenti oluşmuşsa da maalesef UAD'nin kararı bu beklentiyi karşılamamıştır. Her ne kadar ateşkese yönelik bir karar verilmemişse de Soykırım Sözleşmesi'nin 2. maddesindeki fiillerin işlenmesinin durdurulmasına yönelik karar verilmesi, saldırıların durdurulması yönünde önemli bir adım olmuştur⁹⁰.

Güney Afrika, 12 Şubat 2024 tarihinde UAD'ye bir mektup ileterek 26 Ocak 2024 tarihindeki kararla Gazze'deki Filistinlilerin Soykırım Sözleşmesi kapsamında korunmasının hassasiyetinin, öneminin ve aciliyetinin kabul edildiğini hatırlatarak bu duruma ilişkin UAD'nin acilen dikkate alması gereken yeni bir gelişme olduğunu bildirmiştir. Mektubunda İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun zafere ulaşmak için Gazze'deki Refah kentini tamamen boşaltarak Hamas taburlarının yok edilmesi için saldırının genişletilmesine yönelik açıklamalarına ve BM Genel Sekreterinin bu konuya ilişkin “zaten insani bir kâbus olan durumun sonuçlarının katlanarak artacağı” şeklindeki yorumuna yer vermiştir. Tüm bu sebeplerin İsrail'in Refah kentine yapacağı bir saldırı ile telafisi imkânsız zararlara yol açacağı endişesine yol açtığını ve dolayısıyla Divan'ın, *LaGrand* davasında olduğu gibi, Divan Usul Kurallarının 75. maddesi uyarınca re'sen geçici tedbirlere hükmetmesi gerektiğini

⁸⁹ ICJ, South Africa v. Israel, Provisional Measures, 26 Ocak 2024.

⁹⁰ Azaklı Köse (n 7) 482.; Acer (n 73).

belirtmiştir⁹¹. UAD çağrı üzerine söz konusu durumu değerlendirerek 16 Şubat 2024 tarihinde kararını açıklamıştır. Kararda Divan’ın, BM Genel Sekreteri’nin “zaten insani bir kâbus olan durumun sonuçlarının katlanarak artacağı” şeklindeki açıklamasını dikkate alarak ortaya çıkan vahim durumda İsrail hakkında daha evvel hükmedilmiş olan geçici tedbir kararının derhal ve etkin şekilde uygulanması gerektiğine kanaat getirdiği vurgulanmıştır. UAD, geçici tedbir kararlarının Refah da dâhil olmak üzere Gazze’nin tamamını kapsadığına ve dolayısıyla ek geçici tedbirler almanın gerekli olmadığına hükmetmiştir⁹².

Güney Afrika, 6 Mart 2024 tarihinde, Divan Usul Kuralları’nın 76. maddesi uyarınca UAD’nin geçici tedbirlere ilişkin ilk kararında değişiklikler yapmasını ve/veya ilave geçici tedbirler almasını talep etmiştir⁹³. Bunun üzerine UAD, 28 Mart 2024 tarihinde geçici tedbirlere ilişkin yeni bir karar yayınlamış ve kararında 26 Ocak 2024 sonrasında Gazze’deki Filistinlilerin vahim yaşam koşullarının, özellikle gıda ve diğer temel ihtiyaçlardan mahrum bırakılmaları nedeniyle daha da kötüleştiğinin gözlemlendiğini, Gazze’de kıtlığın risk olmaktan çıkarak açık bir gerçekliğe dönüştüğünü vurgulamıştır⁹⁴. Kararda öncelikle daha evvel verilen geçici tedbir kararlarının uygulanması gerekliliği tekrar teyit edilmiş ve yeni gelişmelerle birlikte ek geçici tedbirlere karar verilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Buna göre, İsrail, BM ile tam işbirliği içinde, Gazze’deki Filistinlilere gıda, su, elektrik, yakıt, barınma, giyim, hijyen ve temizlik ihtiyaçları, tıbbi malzeme ve tıbbi bakım da dahil olmak üzere acilen ihtiyaç duyulan ana hizmetlerin ve insani yardımın ilgili tüm taraflarca engelsiz bir şekilde sağlanması için gerekli ve etkili tüm tedbirleri gecikmeksizin alacaktır. Ayrıca, karar gereğince, İsrail, ordusunun acilen ihtiyaç duyulan insani yardımın ulaştırılmasını engellemek de dâhil olmak üzere, Gazze’deki Filistinlilerin haklarından herhangi birinin ihlali teşkil eden eylemlerde

⁹¹ ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel), 12 Şubat 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240212-wri-01-00-en.pdf>.

⁹² ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel), 16 Şubat 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240216-pre-01-00-en.pdf>.

⁹³ ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel) – Republic of South Africa’s Urgent Request for Additional Provisional Measures and Modification of Prior Orders, 6 Mart 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240306-wri-01-00-en.pdf>.

⁹⁴ Kılıç (n 83).

bulunmamasını sağlayacaktır. Son olarak bu kararda da İsrail'in geçici tedbirlerin uygulanmasına ilişkin hazırlayacağı raporu bir ay içinde UAD'ye sunması istenmiştir⁹⁵.

Güney Afrika'nın 10 Mayıs 2024 tarihli talebinin⁹⁶ ardından 24 Mayıs 2024 tarihinde UAD geçici tedbirlere ilişkin şimdiye kadarki son kararını açıklamıştır. Bu karar askeri saldırıların durdurulmasına ilişkin bir geçici tedbir kararı içermesi bakımından dava boyunca açıklanan diğer geçici tedbir kararlarından farklılık göstermekte ve önem arz etmektedir⁹⁷. Karara göre, İsrail, derhal Refah kentindeki, Filistinlilerin fiziksel olarak tamamen veya kısmen yok edilmesine yol açacak yaşam koşullarına maruz bırakabilecek askeri saldırılarını ve diğer her türlü eylemini durduracaktır. Bununla birlikte, İsrail, acil olarak ihtiyaç duyulan ana hizmetlerin ve insani yardımların engelsiz bir şekilde sağlanması için Refah sınır kapısını açık tutacaktır. Kararın devamında, İsrail'in, soykırım iddialarını araştırmak üzere BM'nin yetkili organları tarafından görevlendirilen herhangi bir soruşturma komisyonu, gerçekleri araştırma misyonu veya diğer araştırma organlarının Gazze'ye engelsiz erişimini sağlamak üzere etkili tedbirleri almasına hükmetmiştir. Bu kararda da İsrail'in geçici tedbirlere ilişkin olarak UAD'ye bir ay içinde rapor sunması istenmiştir⁹⁸.

47

Henüz sonuçlanmamış olan dava sürecinde alınan son karar 14 Nisan 2025 tarihinde açıklanmıştır. 5 Nisan 2024 tarihli karar ile İsrail'e muhtırasını (counter-memorial) sunması için 28 Temmuz 2025'e kadar süre tanınmışsa da⁹⁹ İsrail karar sonrasında ortaya çıkan yeni gelişmeleri ileri sürerek bu sürenin yeterli olmayacağını belirtmiş ve sürenin uzatılmasını talep etmiştir. Güney Afrika, buna karşın, İsrail'in talebinin kabulüne ilişkin yeterli gerekçesinin olmadığını ve soykırım suçuna ilişkin eylemlerine hala devam ediyor olduğunu, dolayısıyla Gazze'deki insani durum dikkate alındığında bu talebin kabul edilemeyeceğini ileri sürmüştür. Ne var ki UAD, İsrail'in talebini kabul ederek muhtırasını sunmak için süresini 12 Ocak 2026

⁹⁵ Azaklı Köse (n 8) 483.; ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel) –28 Mart 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240328-ord-01-00-en.pdf>.

⁹⁶ ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel) – Request for the indication of additional provisional measures and the modification of previous provisional measures, 10 Mayıs 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240510-pre-02-00-en.pdf>.

⁹⁷ Azaklı Köse (n 7) 483.

⁹⁸ Azaklı Köse (n 7) 484.; ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel) – 24 Mayıs 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240524-ord-01-00-en.pdf>.

⁹⁹ ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel) – 5 Nisan 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240405-ord-01-00-en.pdf>.

tarihine kadar uzatmıştır¹⁰⁰. Kanaatimizce Güney Afrika’nın itirazında da belirttiği gibi Gazze’deki insani durum dikkate alındığında ve soykırıma gibi ağır ve ciddi sonuçlar doğuran bir konuda yargılama yapılırken sürelerin uzatılması yerinde olmamıştır. UAD, aldığı geçici tedbir kararlarıyla soykırım şüphesi uyandıran fiillerin varlığını ve telafisi güç zararların ortaya çıkabileceğini kabul etmiştir. Bu zamana dek alınan hiçbir geçici tedbir kararını uygulamayan ve eylemlerine dozunu her gün daha da artırarak devam eden İsrail’in iyi niyetli davrandığını söylemek de mümkün değildir. Dolayısıyla UAD’nin, İsrail’e savunma sunması için ek süre vermesi, böylesine hassas ve aciliyet gerektiren insani bir konuda kamuoyu vicdanını yaralayan bir karar olmuştur.

Güney Afrika’nın başvurusuyla İsrail aleyhine açılan davada, devam eden süreçte ilk önce Nikaragua olmak üzere sırasıyla Kolombiya, Libya, Meksika, Filistin, İspanya, Türkiye, Şili, Maldivler, Bolivya, İrlanda, Küba, Belize, Brezilya ve Komorlar müdahil olmuştur¹⁰¹. Ancak Nikaragua, 3 Nisan 2025 tarihinde davadan çekildiğini UAD’ye bildirmiştir¹⁰².

¹⁰⁰ ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel) – 14 Nisan 2025, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20250414-ord-01-00-en.pdf>.

¹⁰¹ ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel), <https://www.icj-cij.org/case/192>.

¹⁰² ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel): Nicaragua Withdraws Its Application for Permission to Intervene in the Proceedings, 3 Nisan 2025, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20250304-pre-01-00-en.pdf>.

SONUÇ

İsrail ile Filistin arasında İsrail Devleti'nin kurulduğu 1948 yılından beri dinmek bilmeyen çatışmalar 7 Ekim 2023 tarihli Aksa Tufanı Operasyonu'nun ardından yeni bir döneme girmiştir. İsrail'in, meşru müdafaa savunmasıyla Filistin'in Gazze Şeridi'ne yönelik giriştiği eylemler; saldıran devletin kullandığı güç oranında güç kullanmayı ifade eden orantılılık koşulu ile saldırının bertaraf edilmesi için yeterli olan miktardan fazla güç kullanmamayı ifade eden gereklilik koşulunu ziyadesiyle aşmıştır. Yoğun silahlı saldırılarda bulunan İsrail'in çoğunluğu çocuk ve kadınlardan oluşan on binlerce sivilin hayatını kaybetmesine, on binlercesinin ise yaralanmasına sebep olması; milyonlarca insanın yerinden edilmesi, Gazze halkının gıda, su, insani yardım, tıbbi malzeme, elektrik, yakıt gibi temel insani ihtiyaçlara erişiminin engellenmesi, hastaneler ve ambulansların hedef alınarak sağlık hizmetine ulaşımın engellenmesi, okul, çadır kampı gibi sığınma alanlarının hedef alınması gibi eylemleri Filistin'e yönelik soykırım suçu işlediği yönündeki iddiaları oldukça güçlendirmiştir.

Uluslararası kamuoyunun şahit olduğu soykırım dolayısıyla uluslararası hukuka çağrıda bulunması karşısında Güney Afrika Cumhuriyeti, 29 Aralık 2023 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı'na İsrail aleyhine başvuruda bulunmuştur. Uluslararası Adalet Divanı nezdinde, İsrail aleyhine açılan ilk davayı ikame eden Güney Afrika, mahkemeye sunduğu belgede mahkemeye başvurma yetkisini temellendiren hukuki dayanakların yanı sıra soykırım iddialarının dayanağı olan vakıalara, soykırımın maddi ve manevi unsurlarını tespit etmeye yönelik olgulara yer vermiştir. Güney Afrika bunun yanı sıra, Gazze'de aciliyet gerektiren bir durumun mevcut olması ve telafisi güç zararlar doğabileceği endişesiyle İsrail'e yönelik geçici tedbirlere karar verilmesini talep etmiştir.

Güney Afrika'nın talebini kabul ederek İsrail'e yönelik geçici tedbir kararları veren UAD, dava kapsamındaki ilk geçici tedbir kararını 26 Ocak 2024 tarihinde açıklamıştır. Kararda özetle, İsrail'in Soykırım Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülükleri yerine getirmesi, Gazzelilerin insani yardıma ulaşmasının sağlanması ve soykırım iddialarına ilişkin delillerin muhafaza edilmesine hükmedilmiştir. Askeri saldırıların durdurulmasına ilişkin açık bir tedbir içermeyen karar bu yönüyle beklentileri karşılamamış olsa da Soykırım Sözleşmesi'nin 2. maddesinde yer alan eylemlerin durdurulmasının istenmesi ve soykırım suçunun işlendiğine yönelik yeterli şüphenin varlığının UAD tarafından kabul edilmesi bakımından önemlidir.

16 Şubat 2024 tarihinde yayınladığı geçici tedbir kararında yalnızca ilk karardaki geçici tedbirlerin uygulanması gerektiğini tekrar eden UAD, 28 Mart 2024 tarihli geçici tedbir kararında ise Gazze’deki açlık riskinin ciddi bir kıtlığa dönüşmesi sebebiyle ek geçici tedbir kararları alarak insani yardımlarının ulaştırılması yönünde açık bir karar vermiştir. UAD’nin dava kapsamında aldığı dördüncü ve son geçici tedbir kararı 24 Mayıs 2024 tarihinde yayınlanmıştır. Bu karar, Gazze’nin Refah bölgesindeki askeri saldırıların derhal durdurulması yönünde açıkça karar verilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Ne yazık ki UAD’nin İsrail aleyhine hükmettiği geçici tedbir kararlarının hiçbirisi İsrail tarafından uygulanmamıştır. Bu durum karşısında hiçbir yaptırım uygulamayan UAD, dava kapsamında bugüne kadar aldığı son karar olan 14 Nisan 2025 tarihli kararında, süreç boyunca hiçbir iyi niyet belirtisi göstermeyen İsrail’in talebini kabul ederek savunmasını sunması için altı ay ek süre vermiştir. Gazze’deki Filistinlilerin insan haklarına açıkça aykırı askeri saldırılara maruz kaldıkları, gıda, su, insani yardım, yakıt, tıbbi malzeme gibi temel ihtiyaçlara erişimlerinin engellendiği ve bu durumun Gazze’de ciddi bir kıtlığa yol açtığı, soykırım suçunun işlendiğine dair şüphenin ve telafisi güç zararlar doğacağı tehlikesinin varlığı UAD tarafından, bu zamana dek aldığı geçici tedbir kararlarıyla kabul edilmişken gerekliliğine dair hiçbir geçerli gerekçe görülemeyen süre uzatma talebinin kabul edilerek ek süre verilmesi kabul edilebilir değildir. Uluslararası hukuk ve uygulayıcısı olan Uluslararası Adalet Divanı’nın geçici tedbir kararlarının uygulanmaması karşısında bir eylemde bulunamaması, insan haklarının gitgide daha da ön plana çıktığı modern çağda soykırım iddiasına sebep olan fiillerin aylardır devam ediyor ve engellenemiyor olması uluslararası hukukun, uluslararası kamuoyu tarafından sorgulanmasına yol açmıştır. Çetin bir sınav veren uluslararası hukuk kurumları, adaletin ve barışın tesis edilebileceğine dair inancın sarsılmaması için hassas ve etkili bir yargılama süreci yürüterek en adil kararın verilmesi yolunda gayret göstermelidir.

KAYNAKÇA

Acer Y, ‘Uluslararası Adalet Divanı’nın İsrail’e Karşı Önleyici Tedbirler Kararı’ (2024) 8(87) Kriter Dergi <<https://kriterdergi.com/dis-politika/uluslararasi-adalet-divaninin-israile-karsi-onleyici-tedbirler-karari>> Erişim Tarihi 31 Mayıs 2025.

Acer Y, Bayraktar F, *7 Ekim 2023 ve Sonrası İsrail’in Gazze’ye Saldırıları ve Uluslararası Hukuk* (SETA Yayınları, 1 Baskı, Ekim 2024) ISBN 978-625-6583-70-2.

Akdoğan Y, ‘İsrail’in Gazze Katliamı: UCM’ye Göre Savaş Suçu mu, Devlet Terörü mü?’ (2023) 7(2) Medeniyet ve Toplum Dergisi 200–211.

Aktaş S, ‘Modern Doğal Hukuk Bağlamında John Finnis’in Hukuk Teorisi’ (2004) 8(1-2) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3–22.

Alpyavuz T, ‘Soykırım Suçu’ (2009) 5(1) Journal of Naval Science and Engineering 49–61.

Anadolu Ajansı, ‘İsrail’in Ablukası Nedeniyle Kıtlik Yaşanan Gazze’de Açlıktan Ölenlerin Sayısı 455’e Yükseldi’ (*Anadolu Ajansı Sitesi* 2 Ekim 2025) <<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-ablukasi-nedeniyle-kitlik-yasanan-gazze-de-acliktan-olenlerin-sayisi-455-e-yukseldi/3703890>> Erişim Tarihi 2 Ekim 2025.

Anadolu Ajansı, ‘İsrail’in Gazze’ye Saldırıları Yeniden Başlatmasına Dünyadan Tepkiler’ (Anadolu Ajansı Sitesi 18 Mart 2025) <<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazze-ye-saldirilari-yeniden-baslatmasina-dunyadan-tepkiler/3512510>> Erişim Tarihi 25 Nisan 2025.

Aral B, ‘Uluslararası Hukuk Bağlamında Birleşmiş Milletler’in Batı ve Doğu Kudüs’ün İsrail Tarafından İşgaline Yönelik Tutumu’ (2023) 23(1) Journal of Islamic Jerusalem Studies 1–18.

Azaklı Köse M, ‘Gazze’de Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nin Uygulanmasına İlişkin Dava (Güney Afrika v. İsrail)’ iç Ali Kerem Kayhan ve Ali Osman Karaoğlu (edr), Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi (Adalet 2025) 447-474.

Başlar K, ‘Uluslararası Hukukta ‘Erga Omnes’ Kavramı’ (2011) 22(2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 75–108.

Cassese, Antonio, *International Law*, (2003).

Çelik E, ‘Uluslararası Adalet Divanı ve İnsan Hakları İlişkisinde Süregidenler ve Yenilikler’ (2024) 10(2) AndHD 459–483.

Değer O, ‘Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı’nın Bosna-Hersek v. Sırbistan-Karadağ Kararı’ (2009) 6(22) Uluslararası İlişkiler 61–95.

Demiralp O, ‘Filistin Sorunu ve Uluslararası Yargı’ (2024) (25) Uluslararası Suçlar ve Tarih 17–26.

Erdölen YE, ‘Peki Neden Güney Afrika?’ (*Serbestiyet* Sitesi 27 Ocak 2024) <<https://serbestiyet.com/gunun-yazilari/peki-neden-guney-afrika-155653/>> Erişim Tarihi 30 Mayıs 2025.

Erkiner HH, ‘İsrail’in Yargılanması ve Mevcut Uluslararası Hukuki Vaziyet’ (Platform Sitesi 20 Mart 2024) <<https://platform.ilke.org.tr/analiz/israil-in-yargilanmasi-ve-mevcut-uluslararasi-hukuki-vaziyet>> Erişim Tarihi 24 Nisan 2025.

Ermiş S ve Erden Kaya E, ‘İsrail ve Filistin Çatışmalarında Soykırım İddiaları Üzerine Tarihsel Bir İnceleme’ (2024) 6(2) Amasya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Dergisi 195–219.

Ertuğrul ÜE, ‘Geçici Koruma ve Mülteci Yükünün Paylaşılmasındaki Normatif Boşlukların Giderilmesiyle İlgili Öneriler’ (2022) 80(2) İstanbul Hukuk Mecmuası 655–682.

52

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)*, T. 22 Temmuz 2022, s.477, para. 109, 111, 112. <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/casereLATED/178/17820220722-jud-01-00-en.pdf>>

International Court of Justice. *Barcelona Traction, Light and Power Co. (Belgium. v. Spain)*, T. 05 Şubat 1970, para. 34. <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/casereLATED/50/050-19700205-JUD-01-00-EN.pdf>>

International Court of Justice *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v Israel)*, Application, 29 December 2023 <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231228-app-01-00-en.pdf>>

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*. <https://www.icj-cij.org/case/192>.

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*. Case No. 192. Provisional Measures. Order of 29 December 2023. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231229-pre-01-00-en.pdf>.

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*, Provisional Measures. 26 Ocak 2024. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>.

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*. 12 Şubat 2024. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240212-wri-01-00-en.pdf>.

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*. 16 Şubat 2024. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240216-pre-01-00-en.pdf>.

53 International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)* – Republic of South Africa’s Urgent Request for Additional Provisional Measures and Modification of Prior Orders. 6 Mart 2024. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240306-wri-01-00-en.pdf>.

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)* – Order of 28 March 2024. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240328-ord-01-00-en.pdf>.

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)* – Request for the indication of additional provisional measures and the modification of previous provisional measures. 10 May 2024. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240510-pre-02-00-en.pdf>.

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)* – Order of 24 May 2024. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240524-ord-01-00-en.pdf>.

International Court of Justice (ICJ). *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)* – Order of 5 April 2024. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240405-ord-01-00-en.pdf>.

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel): Nicaragua Withdraws Its Application for Permission to Intervene in the Proceedings*. 3 April 2025. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20250304-pre-01-00-en.pdf>.

International Court of Justice. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)* – Order of 14 April 2025. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20250414-ord-01-00-en.pdf>.

International Court of Justice. *The Republic of South Africa Institutes Proceedings against the State of Israel and Requests the Court to Indicate Provisional Measures*. Order of 29 December 2023. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231229-pre-01-00-en.pdf>.

İnan RB, ‘Uluslararası Ceza Yargılamalarında İnsanlığa Karşı Suçlar ve Soykırım Suçu’ (2023) 1(1) Uluslararası Ceza Hukuku Dergisi 66–81.

Kaya YÇ ve Kayar A, ‘Uluslararası Hukuk Çerçevesinde İsrail-Filistin Çatışması: Devlet Dışı Aktörler ve Meşru Müdafaa’ (2024) 10(2) Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi 215–244.

Kılıç M, ‘İsrail’in Hukuk Tanımazlığı Karşısında Uluslararası Yargı Düzeninin ve BM Yapısının İşlevsizliği’ (2024) 8(87) Kriter Dergi <<https://kriterdergi.com/dis-politika/israilin-hukuk-tanimazligi-karsisinda-uluslararasi-yargi-duzeninin-ve-bm-yapisinin-islevsizligi>> Erişim Tarihi 31 Mayıs 2025.

Kılıç Yaşın G, ‘Soykırımı Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Çerçevesinde Devletin Sorumluluğu’ (2024) 5(2) Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi 408–436.

Nişancı D, ‘Uluslararası Ceza Hukuku ve Türk Ceza Kanunu Düzenlemesinde Soykırım Suçu’ (2021) 8(2) Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD) 228–249.

Önen N, ‘Soykırım Yapan Devlet Terörizmi: Ruanda Örneği’ (2023) 3(1) Africana: İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi 18–35.

Özarslan BB, ‘Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Açısından Hocalı Katliamı’ (2014) 4(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 187–214.

Özkan Y, ‘İsrail-Filistin Sorunu ve Güney Afrika'nın Lahey'de Açtığı ‘Soykırım’ Davası: İsrail ‘Gazze’de Sivilleri Korumak İçin Operasyon Yapıyoruz’’ (BBC Türkçe Sitesi 12 Ocak 2024) <<https://www.bbc.com/turkce/articles/ckr88lgn3eko>> Erişim Tarihi 30 Mayıs 2025.

Schabas W A, ‘Genocide in International Law: The Crimes of Crimes’, (Cambridge University Press, 2003), 370.

Sen S, ‘There is nothing surprising about Hamas’s operation’ (Al Jazeera Sitesi 8 Ekim 2023) <<https://www.aljazeera.com/opinions/2023/10/8/there-is-nothing-surprising-about-hamass-operation>> Erişim Tarihi 20 Nisan 2025.

Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, kabul tarihi: 9 Aralık 1948, yürürlüğe giriş tarihi: 12 Ocak 1951) <<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf>> Erişim Tarihi 23 Nisan 2025.

Süslü B, ‘Soykırım Yasağı Normunun Yaşam Döngüsü: Aktörler, Motivasyonlar ve Mekanizmalar’ (2023) (24) Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History 83–103.

TRT Haber. ‘İsrail’in kurulmasına giden süreç: Balfour Deklarasyonu’ (TRT Haber Sitesi 2 Kasım 2023) <<https://www.trthaber.com/haber/dunya/israilin-kurulmasına-giden-surec-balfour-deklarasyonu-808955.html>> Erişim Tarihi 22 Haziran 2025.

Tuna F, ‘İsrail’in Filistin Topraklarını İşgali: Gazzelilerin Su Hakkının İhlal Edilmesinin Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi’ (2024) (Özel Sayı: 2) OMBUDSMAN AKADEMİK 282–308.

United States Holocaust Memorial Museum. ‘Postwar Refugee Crisis and the Establishment of the State of Israel’ (Holocaust Encyclopedia Sitesi) <<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/postwar-refugee-crisis-and-the-establishment-of-the-state-of-israel>> Erişim Tarihi 22 Haziran 2025.

Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi (Vienna Convention on the Law of Treaties, kabul tarihi: 23 Mayıs 1969, yürürlüğe giriş tarihi: 27 Ocak 1980) <<https://www.turkishgreek.org/index.php/kuetuephane/item/140-viyana-andlasmalar-hukuku-soezlesmesi>> Erişim Tarihi 24 Nisan 2025.